

Enllaç

Juliol 73

agost 73

poemes
de rafel
jaume

abeurau de benzina el vostre cotxe
allà on els vostres padrins abeuraven les bísties

Estació de servei LLUC (Escorca) al Coll de la Bataia

pròxima construcció

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033
PALMA DE MALLORCA

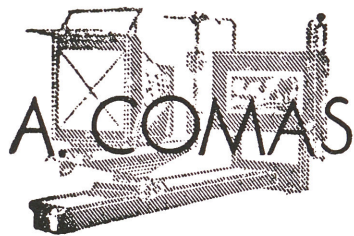
Banderins

SALMA

Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a
Telèf. 252633
PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

**CADA POBLE
LLAURA EL
SEU FUTUR...
ENCARA NO
SOU SOCI DE
L'OBRA CULTURAL
BALEAR?**

**D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT**

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10
Davant la Diputació — PALMA

MAGATZEMS SALVAT, S. A.

Colón, 2, 4 i 10
PALMA DE MALLORCA

Sumari

PRIMERA PÀGINA

Les festes dels nostres pobles, *per Pere Llabrés* . . . 2

L'ESGLÉSIA NOSTRA:

Com és, com hauria d'ésser la informació religiosa?,
per B. Bennàsser 3

TEXTOS:

Infants i televisió, *per Alfred Gómez* 6

Avantguardisme plàstic a Mallorca (II), *per Damià Ferrà-Ponç* 8

Aproximació a la joventut mallorquina «no turística», *per Antoni Tarabini* 12

La «Rondalla de rondalles» mallorquina, *per J. Vidal i Alcover* 14

Certàmens a manera de Jocs Florals a Mallorca (Don Pere A. Crespí), *per Josep Capó* 18

Tres poemes, *per Rafel Jaume* 24

ESQUEIXOS

Testimonis de la guerra: Llorenç Villalonga . . . 20

Sobre la cultura autòctona a Mallorca, *per J. Massot i Muntaner* 22

NOTICIARIS:

Art, *per «Crònica de Tres»* 25

Rosa dels Vents: De Menorca, Dues novetats editorials interessants, *per E. Taltavull* . 26

L'Església que navega a Mallorca, *per P. Llabrés i R. Ballester* 27

LLUC

Revista mensual. Any LIII - n.º 628, Juliol-Agost 1973

Direcció i Administració: PP. MISSIONERS DELS SS. CORS
C/. de la Pau, 3 (Ciutat de Mallorca) Tel. 21 23 56 - Apartat n.º 619

Director: GABRIEL FUSTER I MAYANS

Conseller-Delegat: JAUME REYNÉS I MATAS

Caps de Redacció: PERE LLABRÉS I MARTORELL I JOSEP M. LLOMPART DE LA PENYA

Secretari tècnic: DAMIÀ FERRÀ-PONÇ

Administrador: GASPÀ REINÉS

Consell de Redacció: MIQUEL GAYÀ I SITJAR, GABRIEL JANER I MANILA, ISIDOR MARÍ I MAYANS, JOAN MIRALLES I MONSERAT, ISABEL MOLL I BLANES, MANUEL SOLER I PALÀ I ANTONI TARABINI.

Subscripció: 200 ptes. anuals

Estranger: 250 ptes. anuals

Preu de l'exemplar fora de subscripció: 25 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Si teniu intenció de comprar res de joieria, confeccions de pell, objectes propis per a obsequi, articles de viatge, perles, porcellanes, quadres d'esmalt, etc., potser tindrem exactament alló que vos interessi.

ENS SENTIREM MOLT
COMPLAGUTS SI TENIU EL
GUST DE VENIR, SENSE
CAP COMPROMÍS PER
PART VOSTRA, A VEURE
LA NOSTRA SELECCIO
D'ARTICLES

nacar

Jaume III, 115-119

Tel. 21 69 06 - 21 69 07 - 21 06 48

Palma de Mallorca

UNA EMPRESA AMB INDISCUTIBLE
VOLUNTAT DE SERVIR BÉ TOT HOM

(Amb molt de gust vos farem un 10% de descompte si esmentau aquest anunci)

Imprimeix: SS. CC. - Balmes, 89 (Ciutat de Mallorca)

Dipòsit legal: P. M. 276-1958

PORTADA: Il·lustració de M. Rivera Bagur per a un poema de R. Jaume. La poesia continua jugant un paper decisiu dins el món de la cultura autòctona a Mallorca. (Disseny: J. CABRÉ i J. SOLER).

Rv 00153

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5106712951

PRIMERA PÀGINA - PRIMERA PÀGINA

Les festes dels nostres pobles

per Pere LLABRÉS

Des de Sant Joan fins a Sant Miquel, travessant tot l'estiu, els pobles mallorquins celebren les seves festes.

Ningú pot negar la crisi que pateixen avui aquestes festes. Per raons variades. El seu futur és incert i no està a les nostres mans trobar-li una solució satisfactòria del tot. Però crec que ni aquesta incertesa ni la calor ofegant d'aquests dies ens dispensa de reflexionar-hi una mica.

La festa és una de les expressions més espirituals de l'home: de la seva llibertat, del seu autodomini i de la seva dominació sobre la naturalesa i les seves pròpies necessitats, sobre el temps que corre inaturable, sobre l'esclavatge del treball aclaparador i necessari per subsistir.

La festa és un moment privilegiat de la vida del poble. La comunitat s'arregla per l'esplai i per la bulla. La família es retroba al voltant de la llar i la taula. Es l'aturada en el camí, pelegrinat comunitàriament, per atalaiar les petjades de la història que ha congriat el poble i per albirar l'horitzó proper i llunyà dels dies que s'acosten.

Les arrels antropològiques de les festes foren batiades amb el nom dels sants Patrons a partir de la Cristianitat medieval. A pobles cristians les festes esdevingueren cristianes: la Missa, les processons, les Completes

anaren de bracet amb el ball i les xirimies, els coets i les corregudes.

Ara, les nostres festes s'han ressentit inevitablement de l'investida trabucadora del nou tipus de societat que s'està formant, de la nova configuració de les relacions humanes, del pas d'un món rural a la ciutat industrial.

Davant les festes tradicionals, sorgeixen els interrogants i els dubtes. ¿No tenim festes de cap a cap d'any? ¿No podem dir que Mallorca és una gran sala de festes? Els qui viuen als pobles de l'interior ¿no s'estimen més anar a la mar que quedar en el poble per les festes? Els programes ¿no es redueixen a algunes verbenes amb els cantants de moda, cosa que el jovent pot trobar a qualsevol «nigth club» de la costa turística?

Ni falten problemes en la programació religiosa, si bé entre nosaltres, **ara com ara, no se'n fa gaire qüestió** de les incidències d'una secularització progressiva que s'avenen poc amb el patronatge tradicional i cada cop més llunyà del Sant, ni tampoc els rectors se cerquen preocupacions entorn de la «presidència» de les autoritats civils. Temps enrera, hi hagué fregades fortes entre rectors i batles sobre el «ball d'aferrat». Es veu que les preocupacions moralístiques pugen aquí més que no les sòcio-polítiques.

I amb tot i amb això, les festes segueixen. Amb els maldecaps dels ajuntaments per fer el programa i amb l'avorriment de bastants de sectors que ja no s'hi senten gens engrescats.

Cada any, puntualment, arriba la festa ¿què cal fer?

Encara la festa del poble reuneix famílies, desperta qualche il·lusió, convida a l'expansió i al repòs.

Encara jo crec que tenim la possibilitat d'aconseguir que les nostres festes siguin del poble i per al poble, que li donin motiu d'esplai i de retrobament. I això serà possible si hi ha una voluntat decidida de que les festes ajudin a redescobrir a la nostra gent el seu tarannà i la seva història, el seu folklore i les seves tradicions, i a obrir-li el camí cap a les noves formes d'expressió artística, de joc i de diversió, amb la condició que no siguin escapatòries alienants i desdibuixadores de la personalitat autèntica del nostre poble.

Les festes són encara un mitjà que tenim a les mans perquè Mallorca no segueixi abdicant de la seva personalitat. Alguns pobles ja s'ho han proposat. Per ells, el nostre aplaudiment entusiasta. Que altres s'hi ajuntin a aquest esforç per donar consistència popular autèntica a les nostres festes.

Que també gaudint de l'aire alliberador de la festa es construeix un poble!

PRIMERA PÀGINA - PRIMERA PÀGINA

L'ESGLÉSIA NOSTRA

¿Com és, com hauria d'ésser la informació religiosa?

per Bartomeu BENNÀSSER

Present una petita recerca, sense pretensions sociològiques, sobre la informació religiosa en el camp periodístic dels nostres diaris de Mallorca: «Balears», «Diario de Mallorca» i «Ultima Hora». Comparant les notícies amb la qualitat, extensió i tractament més exhaustiu i diariari que dites notícies religioses obtenien en el diari de Madrid «ABC». L'elecció de l'«ABC» no significa cap preferència de tipus polític. Es tracta d'un diari que publica una o dues planes diàries d'informació religiosa: «La Iglesia en el mundo de hoy», que firma amb freqüència en Martín Descalzo, director de la revista «Vida nueva».

Els mesos analitzats són el desembre del 72 i el gener i febrer d'enguany, mesos que pel que fa al camp de l'Església tenia l'alicient d'una sessió important de la Conferència dels bisbes espanyols i del document «Església-Comunitat política», que per no sortir a llum fins a final de gener havia de mantenir l'interès periodístic durant molt més temps. ¿Ha succeït així? I què ha passat a la premsa de Mallorca?

Oferec després unes reflexions més substancioses sobre el fet i les diferents maneres d'informar sobre els temes religiosos.

«Diario de Mallorca»

En el «Diario de Mallorca» (DM) hi trobàvem aleshores una plana quasi diària de «Religión», més plena d'anuncis que de notícies, fins a tal punt que fa pensar en el sacrifici de noves i en retalls de les mateixes per causes comercials. Anuncis de cinema, esqueles mortuòries i galrebé sempre les notes necrològiques eren habituals a la pàgina de religió. Es un símptoma? Un presagi? No falta la informació dels cultes tradicionals i els horaris de misses vespertines dels dissabtes, diumenges i festius.

Les agències informatives, que publiquen material, són les següents: Efe (notícies d'una certa obertura), Cifra, Europa Press, P. A., i del diari «Ya». Durant aquests mesos no ha ocupat el primer

lloc «Europa Press». Abans no era així.

He de remarcar les col·laboracions molt apreciables d'Antoni Tarabini, decidides i populars, fent aterrar les idees sobre l'Església-Estat o la família en el terreny pràctic i pròxim. El Pare Garí escriví uns interessants articles sobre el dimoni i a partir de tal personatge, posat de moda amb motiu d'una homilia de Pau VI, parlà de la problemàtica de la Teologia actual. Notam també alguns articles de Jesús Iribarrem sobre l'Església espanyola.

DM va publicar el document «L'Església i la comunitat política» amb comentaris i bones editorials. Com també diverses cartes pastorals i conferències de premsa del nostre bisbe Adm. Ap.

Els diumenges, DM ofereix endemés de la clàssica «Glosa dominical», sense firma, la pàgina de «Equipo 7», pàgina més oberta de noticiari i comentari religiós. Petits articles i noticiaris extractats d'agències d'informació breument comentats o lligats. Hi figuren aquests noms: G. Rossinyol, J. Cabrinetti, M. Bauçà, S. Mesquida i J. Darder, d'una manera habitual.

«Balears»

El «Balears» ofereix la columna «Religión» (títol també simptomàtic) de S. Garcías Palou, quasi diàriament. Els temes són tractats amb visió conservadora i retrospectiva. El transfons de Ramon Lluïll apareix a molts d'articles. La críticitat negativa enfront de noves idees i experiències és constant. Alguns exemples: Si parla de la teologia de l'alliberament, ho farà demanant una pròxima condemna. Si de la unció dels malalts, tindrà present els «violadores» dels drets del malalt a ser oliat. Si de la teologia política, posant mil dificultats als estudiosos. Els «horitzontalistes» o promotors del canvi i col·laboradors cristians amb altres ideologies es veuen fustigats. L'octavari d'oració per la unitat cristiana es fa amb idees de Ramon Lluïll. No manquen articles sobre el dimoni, el Kempis, la controvèrsia immaculista, la metafísica del Poble de Déu, els Cardenals, la confessionalitat de l'Estat

(no donant la visió completa de l'últim document de l'episcopat espanyol). Per cert que aquesta darrera rèplica va ser una de les poques orientacions que els lectors del quadret religiós de «Balears» reberen sobre una declaració episcopal, tan viva i polèmica.

Alguns pocs articles d'Ernesto Hernández completen la dita columna «Religión». Aquest sí que en parlà del document episcopal, però amb una mentalitat prou distanciada del document...

El «Angulo del meditador» de M. Ramis Alonso no conté —és la nostra opinió— comentaris pròpiament dits de vida religiosa.

Hi figuren també al «Balears» les cartes y conferències de premsa del bisbe Teodor Ubeda.

Les agències d'informació citades més freqüentment són Pyresa, Cifra i Efe, amb aquest orde.

La pàgina religiosa dominical del «Balears», titulada «La Iglesia hoy» té com habituals col·laboradors Garcías Palou, M. Ramis Alonso (Glosa evangèlica), Mateo Cladera, Gregorio Trujillo, Fray Mauricio de Begoña (Pyresa), Demetrio Castro Villacañas i el P. Rul·lan. Algunes vegades hi apareix la firma de J. B. Bisellach. Comentaris, no informació, passats sempre per un determinat i característic sedàs conservador, progovernamental, trident o més tost medieval.

«Ultima Hora»

A «Ultima Hora» hi ha poca presència de notícies religioses o semblants. Alguna notícia de l'agència Efe amb titulars cridaners.

Es interessant la secció «El cuarto poder» on dins la selecció de retalls de premsa hi apareixen fragments d'articles o comentaris vàlids, publicats a la premsa espanyola referents a l'Església.

Alguna, poquíssimes, editorials sobre tema religiós, o que el toqui d'alguna manera. He vist també un article de Mn. Bruno Morey sobre la «Madre Alberta» i dos articles de Ramon Ribera sobre el celibat sacerdotal, amb motiu de l'entrevista de J. C. Barreau i la rèplica de Hannaux, aparegudes a «Servicio Informativo», n.º 67-68. No hi falta tampoc qualche carta o referència a conferències de premsa del bisbe A. Ap.

«ABC»

El diari «ABC» en la pàgina «La Iglesia en el mundo de hoy» fa la impressió d'estar ben informat. L'espai més gran l'ocupen les paraules del Papa. Es nota una tendència renovadora, pro-episcopal i pro-assemblea conjunta. Notícies i comentaris signats per Martín Descalzo.

En aquests mesos estudiats hi figuren notícies de l'agència Efe (76), Europa Press (29), P. A. (27), Cifra (27), Efe-Upi (2), Efe-Reuter (1), Alfíl (1), Pyresa (1). La quantitat i qualitat de la informació diària del lector de la premsa mallorquina i del lector de «ABC» no es poden ni comparar. La riquesa està mal distribuïda...

7 DIAS
DE LA IGLESIA

OBISPO CATALAN, CONFINADO EN BRASIL

HANS KÜNG: MIRADA ACUSADORA

Presentamos los hechos más sobresalientes de los últimos días en la vida de la Iglesia. Sobre ella convergen miradas de distinto signo: miradas ACUSADORAS, como la de Hans Küng con sus piruetas contestatarias frente al magisterio infalible de la Iglesia, y como la de la Policía brasileña contra Mons. Casaldreu; miradas NEGOCIADORAS, como las de los gobiernos español y

comunista ante el aumento de ordenaciones sacerdotales. En las noticias de los últimos tiempos hay que destacar una constante: La vida de la Iglesia ha dejado de ser un camino cómodo en muchas partes: Brasil, Mozambique muestran una Iglesia herida en lo que es elemento constitutivo de la misma Iglesia: reducción al silencio de su palabra anunciadora y denunciadora.

paso de cuantos teólogos tratan de demulillar o minimizar la infalibilidad del Papa. Aunque la declaración no cita ningún nombre, todo el mundo sabe que Hans Küng es el principal destinatario de esta puntualización doctrinal. El teólogo suizo reaccionó publicando en el diario milanés "Il Giorno" un escrito en el que muestra su extrañeza y hasta oposición abierta. El Cardenal Doepfner, presidente de la Conferencia Episcopal Alemana, ha hecho pública una severa toma de posición: "En

Severa advertencia del cardenal Doepfner a Hans Küng

20 por ciento sobre las mentes de ahora es parte de criticados ahora por

d'esser espanyols dolents. Fins a tal punt que els directors o periodistes, agnòstics o ateus, s'ha convertit en defensors de l'ortodòxia religiosa i en mestres de papes i bisbes. Això pel que fa referència als diaris d'inspiració burgesa, estatal o preestatal. Es a dir la majoria.

Els diaris o les publicacions més «lliures» o d'inspiració política més socialitzant, manegen la notícia o les frases fora context i veuen l'Església o com una resta d'estructures polítiques caduques, o per altra banda per remarcar únicament els aspectes de rebel·lia i d'oposició al sistema establert, o per subretxar-ne les contradiccions internes.

El problema concordatari, el nomenament de bisbes, el cas Díez Alegría, l'ensenyament, la predicació dels clergues, el privilegi del fur... són temes tractats segons el model polític que es té, i així es manipula la informació.

D) **Model «catòlic» o vaticanista.** Seria el model emprat per aquells que transmeten cròniques «des de Roma», des del Vaticà, passades pel sedàs de la Cúria o de les informacions oficials o oficinoses. Podria assemblar-se al model la tramesa de la paraula del Papa, tallada i cosida al gust dels vaticanistes o dels informadors religiosos de cada periòdic.

Encara que aquest model «net» no es com entre nosaltres, sí que apareix cada vegada que es ressalten elements alarmístics o catastròfics de certs personatges, notícies o esdeveniments. Es difon l'opinió desfavorable als canvis i s'abusa de la tendència romana dins la teologia o la consideració de l'Església. L'Església és Roma, o millor la Cúria i els seus documents, trascurant la vida i els problemes de les Esglésies. Més encara, enlloc d'informació clara i oportuna, es donen més desmentits o precisions que notícies que haurien d'haver nascut netes i completes.

Tal volta el mitjà de comunicació més «catòlic» sia la TVE, principalment en el programa «El octavo día». Tot el que es transmet és papal o curial, és un instrument obertament polític amb la domesticació de noves i fets religiosos. I quan la informació no és utilitzable, es guarda un reverent o sagrat silenci: p.e. en el cas del document episcopal Església-comunitat política. Els televidents poden gaudir d'una fe tranquil·la transmesa per la mamà TV. L'«imprimatur» dels llibres ha passat al «videatur» de la TV. Censura, control, domesticació, infantilisme.

Això ens fa pensar que la informació religiosa depèn de certes jerarquies eclesiàstiques —a nivell romà o nacional— i aquestes depenen del punt de vista de l'economia i de la política.

Es llastimós que tots els esforços fets perquè la informació religiosa partís de la base i de les pluralistes comunitats en recerca, vagin essent recuperats per l'oficialitat eclesiàstica, i obligats així a replegar-se i unificar-se sota la ideologia religiosa i política dominant. Es clar que ara l'opinió pública se sent menys interessada per l'espai religiós, ja que aquest és cada cop més uniformat, homogeni i cen-

Informació religiosa al «Diario de Mallorca»

Deix constància de les cròniques dels corresponsals a Roma, a distintes regions i ciutats espanyoles (Oviedo, Burgos, Bilbao, Toledo, Girona) i a diferents congressos o sínodes importants, tal l'alemany i l'holandès. Claríssimament és més abundosa la informació referida a la capital. Fins i tot alguns buros d'en Míngote porten molta teologia crítica...

Mallorca apareix a l'ABC el 20 de desembre amb la informació de la carta del bisbe A. Ap. a les monges de Mallorca, demanant-los una incorporació més plena a la pastoral diocesana. Es notícia recollida per Europa Press.

Crec que ens podem demanar ¿on s'ha publicat, a Mallorca, p. e. la declaració de que no hi ha errors formals en el «Misal de la comunidad» quan precisament aquí s'havia publicat el contrari? (Vegeu ABC 17 gener 1973); o la Constitució pontificia sobre reforma i actualització del sacrament de la Unció dels malalts (Cfr. ABC 19/1/73).

Cinc tipus d'informació religiosa

En un recent estudi els periodistes italians (G. Zizola, S. Magister, F. Mandillo) a «Il Regno» (257, 1/1/1973) tipificaven la informació religiosa dels diaris italians en cinc models. Opín que ens pot ajudar en la nostra anàlisi.

A) **Model mític-fabulós.** Alimenta la informació religiosa de paraules, imatges i contingut de faula. Els mites, les anècdotes, la màgia, les estravagàncies, les aparicions, les minúcies superficials, obtenen un lloc importantíssim. Tot el que s'assembla al conte obté la preferència. L'exemple que pos és d'un diari de Palma, a la vigília del dijous sant, si bé aquest diari no informa sempre dins aquest model. N'hi ha d'altres que li quanyen. Dins dues pàgines, aquests títols: «Sorteada en el Calvario entre los soldados romanos. La túnica de Cristo se guarda en Tréveris. De una sola pieza, carece de costuras y era de color rojo. / «Sábado de Pasión: El «Miserere» de Es-

lava se cantarà en la Catedral de Sevilla». / «La palma pontificia del Domingo de Ramos, singular privilegio de una familia italiana, premio de Sixto V a un marino que le desobedeció».

B) **Model cultural-burgès.** Es el producte i, a la vegada, font del mercantilisme i consumisme actual. La notícia religiosa és manipulada per integrar els lectors consumidors en el sistema dominant. Semblant al primer, s'ocupa del to conservador de l'Església, afegint-hi els esdeveniments folklorics i rics amb el color provocatiu dels fets escandalosos, principalment entorn del celibat sacerdotal. L'accent es posa damunt lo institucional. Certes formes arcaiques —tal, el món de la diplomàcia vaticana i el cardenalat— i l'immobilisme. Model que podríem dir desferrat pel Concili i que ha retornat amb força. ¿No és ver que moltes polèmiques de tipus religiós s'han muntat a partir d'un retaule restaurat, o del llafí no emprat, o del cant gregorí deplorat? L'esteticisme, l'arqueologia, o la història han estat font de controvèrsia, que no de vida, per a l'Església.

C) **Model polític.** No es tracta de negar la força política als altres models. La tenen. Aquest model es caracteritza per manipular descaradament els aspectes polítics dels esdeveniments religiosos. Interpreta en clau política el que succeeix en clau religiosa. Les mesures i motivacions polítiques s'apliquen al camp religiós i també a l'enrevés. Obertura religiosa es confon, en la notícia i la seva explicació, amb perillosa obertura política. Crítica eclesial és igual a crítica al règim polític. Parlar de comunitat és nomenar el comunisme. Distintes maneres de pensar dins l'Església és un preludi catastròfic dels partits polítics. La unitat catòlica és unitat política. Els grups contestataris eclesials són grups separatistes. El Papa és el Papa quan pot servir als interessos del sistema, el Papa és en Montini quan no interessa el que diu. Estimular la reforma litúrgica és estimar el desordre públic. Promoure l'ecumenisme i la llibertat religiosa quasi són proves

trista que el temps del Concili, quan la Cúria i els mateixos bisbes, desconcertats pel vent renovador no pogueren imposar rails ni fre a la vida.

No parlem ja de l'aspecte pobre, fred i de paper oficial que presenten gairebé tots els butlletins oficials de les diòcesis.

E) **Model crític.** En diríem el model d'informació religiosa que acull els fets de fe compromesos amb l'home i el seu alliberament, en la justícia i en la lluita. Sense oblidar-se del sentit de fe que hi ha sota els esdeveniments. Procura posar en evidència les recerques i troballes noves de les comunitats creients. Un model minoritari. Pot haver caigut en la trampa de confondre renovació d'Església amb certes contestacions clericals, problemes d'Església amb problemes de capellans, imatge d'Església renovada amb imatge clerical de l'Església. Els laics-laics no han pres el seu lloc? Els sacerdots informadors religiosos ¿no han sabut superar la temptació?

Serà difícil, però s'ha de fer, el pas de la informació religiosa basada exclusivament damunt els personatges, les «vedetes», la personalització dramàtica o sentimental dels fets, a una informació que es fixi en els interessos del poble, les reaccions col·lectives, els moviments populars. Com també s'ha de passar a concebre la nova religiosa com esdeveniments que enclouen la realitat fe-món, cristians-societat.

El «Boom» informatiu del Concili

Aquests models i altres es donen quan reduïm lo religiós a un aspecte predominant i exclusiu. El fàcil reduccionisme! Es poden endemés donar mesclades de models. Les ideologies pressionen la informació. Es parlarà del «pueblo sencillo» i dels seus drets en llatí i en rimbombants paraules de l'Edat mitjana o de Trento. Es parlarà del cel i de l'espiritualitat per deixar que la terra, l'economia, la política segueixi el seu propi camí.

Es tracta de trobar la «nova» a transmetre dins els esdeveniments. Lo nou, sempre nou, dels fets i les paraules que teixeixen la història. La fe és ajuda per descobrir dins les realitats de cada dia Jesucrist com a bona nova de salvació alliberadora, o de condemna del que tenen d'injust i d'opressió.

Sí. L'època d'or de les publicacions religioses fou el Concili i el postconcili. El pont entre l'aula conciliar i el poble, ho feren molt més els mitjans de comunicació que els propis i directes interessats: els bisbes. Ho feren eficaçment en transmetre idees, projectes, llacunes i en breu temps. Ara bé, l'home es deixà prendre íntimament dia rera dia. No basta una partida de cavall. Hem de mantenir l'envestida. Si això es perd, ¿de què serviria el començament, si no per cremar gent i il·lusions? I mantenir la vida és avançar i obrir camins. D'aquí la importància dels mitjans de comunicació de cara a un aprofundiment de la vida religiosa i de l'Església.

Podríem mancar a un deure d'ajudar a créixer els qui engendrarem en els moments fàcils —fins i tot comercialment parlant— i de «boom» de la informació religiosa.

Llibertat de premsa i llibertat d'empresa

Recordam un aspecte que és substancial: la llibertat, millor la manca de llibertat a nivell d'home dins la societat i dins l'Església, o dit amb altres paraules, la manca de llibertat de premsa i la superllibertat d'empresa privada. La manca de llibertat «tout court». Vull subratllar precisament que encara que hi hagués la deguda llibertat de premsa, mancarà i manca una eficaç llibertat perquè el periodista, o l'home d'Església expressi les seves opinions i analitzi la realitat fent ús dels mitjans de comunicació dels quals no en fos el propietari. Quan defensam la llibertat de premsa contemplam els drets de l'editor i no hi veim, desgraciadament, els drets de totes les persones a poder expressar-se, ja que la premsa està en mans interessades d'empreses. Interessos lucratiu i competitiu dels empresaris, de les agències anunciadores, de la minoria en el poder tan civil com eclesiàstic. En aquestes condicions el pas a la censura i l'autocensura són inevitables.

Dins aquest món de les comunicacions socials no s'hi juga solament la llibertat, que és fonamental, sinó la propietat mateixa i el sentit de la mentida. Parlam de mentides quan són petites. La falsedat i la farsa de moltes informacions, ¿no són mentides? I quan l'Església no s'obre degudament a la llum de la realitat ajuda la inflació de mentides que estam patint. Quan un home no pot expressar el seu pensar i sentir per causa de la censura o auto-censura, es converteix o el converteixen en mentider. L'oficialitat civil o clerical imposada en les notícies és sinònim d'obscurtat, acomodació, manipulació, opressió i mentida. Es allò de que «menys viatjar i més llegir els diaris».

Tal és la força dels mitjans de comunicació. Per això, perquè creim en el poder

de servei que pot i ha de tenir la premsa, hi hem reflexionat amb un esperit o desig sanament crític.

Crec endemés que és llastimós que a Mallorca no hi hagi una veu crítica i fresca enfront, no dic del poder polític o dels grups socio-econòmics, sinó de la mateixa Església. Ho demanam enfront de les institucions polítiques del país, i arrufam el nas quan es tracta de les nostres coses. No som signe de la llibertat d'expressió que deim que és un dret de l'home. Els petits intents han sofert repressió inquantable per un recent nat. ¿Moltes veritats hauran de dir-se en ciclostil, sense pare ni mare oficialment responsables?

Es paradoxal que certa premsa d'esquerres doni més i millors informacions religioses que la «nostra». Apareix també aquí clarament el pas d'un extrem a l'altre i el pes dels prejudicis contra l'Església segons el favor que ens reporta al nostres negocis. Més encara, si no sabem sortir de les nostres petites qüestions o batalletes religioses, i endinsar-nos en els grans problemes del món, ens ofegarem dins un aire viciat i egoista.

Tot això ens duu a pensar que fàcilment ens podríem enganar llegint indiscriminadament sense demanar-nos on ho llegim. El substracte socio-econòmic i polític selecciona, a la curta o a la llarga, la informació i la reflexió religiosa. Es veu cada dia a la nostra premsa. Es clar que una paraula religiosa és també política, encara que aquesta paraula no aparegui com a tal. Tot aquest entramat selecciona, talla, cus, manipula la veritat. I és ben cert que el capitalisme ha sabut salvar-se de les investides i que la tercera via conciliatòria és impracticable i absurda.

La funció d'informar del que sorgeix a la base —tasca que es descarta per informar solament del que diuen des d'alt— és una funció de mitjancer i d'educació creixent de la consciència crítica de tots. Aquesta opció —escollar els de baix— és l'únic camí perquè una Església que es diu cristiana pugui parlar. Jesucrist, Déu fet home, un de tants, es revela per la veu o silenci dels oprimits i marginats.

RELIGION

Glosa evangélica

ALTURAS PARA ELEVARNOS

Por M. RAMIS ALONSO

« EL FUTUI

Informació religiosa a «Balears»: «conservador, progovernamental. tridentí o més tost medieval».

Infants i televisió

per Alfred GÓMEZ I BARNUSELL

Pels futuròlegs, estudiosos de la societat de demà, l'oci representa un dels capítols interessants i planteja problemàtiques curioses i, al seu parer, urgents. Tal vegada, en l'actualitat, mirant i trepitjant el present, el tema gaudeix d'una importància relativa per a nosaltres, ja que si en el futur el «temps lliure» sembla que exigirà solucions immediates —planificades des d'ara— per tal d'aconseguir el desenrotllament perfecte de l'individu i de la convivència humana, avui, als nostres ulls, no apareix més que com una quimera, com una incògnita a venir, vaga i llunyana. Si les estructures actuals no s'enderroquen o canvien de curs, la nostra societat es defineix per la «necessitat» gairebé desenfrenada de «pluriofici», millor dit de «pluriosou» o «plurisalari», que permeti adquirir, més que fruir, els productes que ella brinda per satisfer les necessitats que, al seu torn, ens ha creades. Com ens hem complicat la curta existència!

No obstant això, uns més que altres, ens podem permetre uns moments de l'oci tan ansiejat. I aqueixos instants s'han d'omplir. Parlant d'una manera convencional, cadascú és lliure d'actuar respecte a això com més li plagui.

Un dels mitjans que tenim per a solucionar el nostre problema —usat per quasi el 100% de nosaltres— és la compra d'un aparell televisior que, a més d'igualar-nos a la majoria, ens permet de disfressar la seva adquisició amb fórmules que, a part de ser veraces, ens convencen i animen, és a dir, és una tècnica que ens informa i, alhora, ens distreu. Alguns de més aventurats arriben fins i tot a afirmar que educa. I és cert, perquè la televisió distreu, informa i educa; aquestes són les seves funcions, i amb això incideix i repercuteix en la confecció d'una manera nova de viure social.

«Entre les tècniques noves que han modificat o transformat el comportament social de l'home, poques tenen una importància sociològica tan gran com la difusió dels sons i les imatges per mitjà de les ondes». (Jean CAZENEUVE, *Sociologia de la Radio-Televisió*).

Un tema de discussió el constitueixen el què, com i quant distreu, informa i educa la TV. No hi entrarem ni

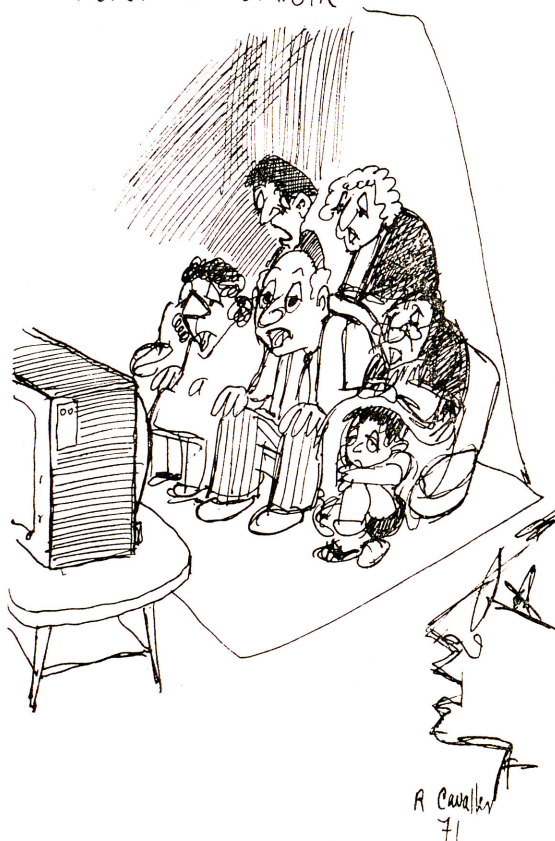
tan sols, perquè ens hauríem d'estendre massa en la consideració dels continguts —manifestos i latents— del pol emissor, en la de les condicions psicossociològiques de cada un dels individus receptors i en la de la repercussió més àmplia i general que afecta a la totalitat de la comunitat. En una altra ocasió, potser, insistirem en aquests i d'altres punts.

Pretenem, rera aquest preàmbul, centrar el nostre interès únicament en un treball de camp, del qual obtenim

dades fidedignes i que ens permet de cridar l'atenció sobre uns punts determinats.

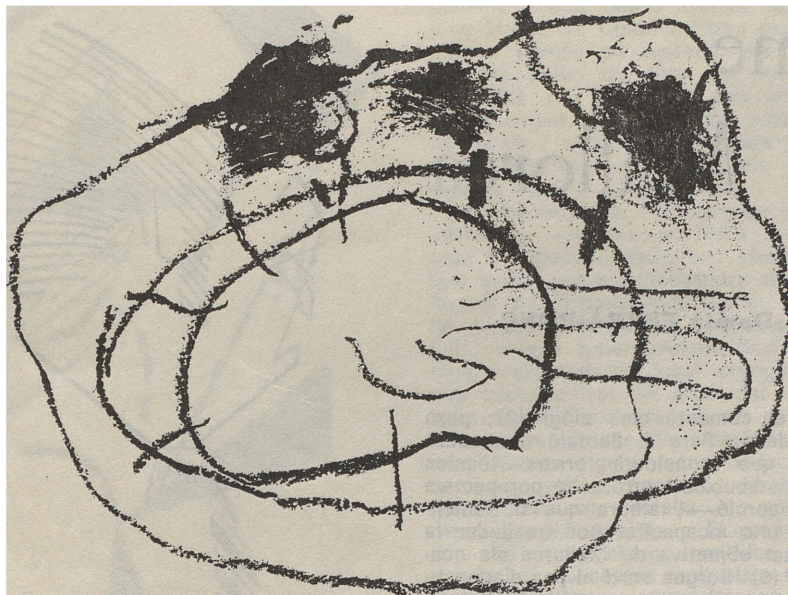
Durant el curs 1970/71, els meus alumnes d'«Introducció a la Sociologia» de la Facultat de Filosofia i Lletres de Palma, amb la sola finalitat d'obtenir xifres quantitatives, més que qualitatives, prenent així contacte directe amb una realitat sociològica, realitzaren un estudi sobre els infants de 6 a 13 anys. Entre les poblacions escolars dels municipis de Palma, In-

JO EM PENSAVA QUE NO MÉS
EREN ELS COETS, QUE ES
PODIEN TELEDIRIGIR

Dibuix de Ramon Cavaller

«Un caragol», dibuix d'un infant de tres anys. Com incideix la televisió sobre el món dels infants?

ca, Manacor, Consell i Selva, en du-gueren a terme exactament 1.233 entrevistes directes. D'elles, 519 corresponien a nins i 714 a nines. Tots, excepte un petit percentatge, resultaren esser televidents. Un 5% aproximadament no posseïen a casa seva l'aparell oportú i anaven a casa de veïns o amics o, cosa més discutible, a bars, cafès o similars.

Enc que les estadístiques sempre patentitzen les qüestions a tractar, n'evitarem la profusió, incloses les taules, a fi d'evitar un possible cansament, i presentarem només les xifres que considerem més importants i eloqüents.

Dos interrogants, respecte a això, ens semblen els més representatius: a) les hores que els nostres infants contemplen o pateixen la televisió, i b) les hores de son que gaudeixen. El segon, naturalment, està en funció del primer.

Les xifres, malgrat la seva fredor, són espectaculars. Els infants de 6 a 13 anys —no oblidem l'edat— contemplen la televisió un promig de 3 hores diàries, els dies feiners, i entre 5 i 6 els festius. En els primers, el 40% aproximadament dels infants són televidents més de tres hores; en els segons, més del 70% ho són de 5 hores endavant, i un 5% arriben a ser-hom és de 10 hores. (Recordi's que els festius s'emeten molt més temps). Respecte al número d'hores de son, aproximadament el 41% s'ajeu, normalment, més tard de les 23 hores. (L'endemà, si no és festiu, s'han d'aixecar sobre les 8 per complir amb el Centre escolar, que inicia les se-

ves activitats a les 9). Per si algú pogués sospitar que les quantitats que hem presentat han estat augmentades al nostre gust, direm que es comprovaren els programes i els nins i nines amb les seves respostes indicaven —recordant a més els arguments— la veritat de les nostres afirmacions. Sèries com «Sesión de Noche», «Estudio 1», «Centro Médico», etc., eren presenciades, tot i ser emeses a última hora de la nit.

És enorme el poder d'aquest, com diu Aranguren, «desconegut que, sense permís, s'introdueix capritxosament a casa nostra per a parlar-nos sense fi d'allò que vol i com vol» i, a la vista dels resultats, afegiríem 'tant com vol i sempre que vol'.

Caure en els tòpics corrents de com és de nefasta la televisió, especialment per als infants, de les repercussions negatives que té sobre la seva imaginació, memòria, atenció, sensibilitat, acció, etc., és fàcil i gairebé inevitable. Però oblidariem, si actuéssim així, els aspectes positius que pugui tenir. Considerem que, si el 80% dels coneixements que posseeixen els infants és adquirit fora dels Centres docents, és lògic que a la TV li'n correspongui una bona part. Qualsevol postura extrema no és justa ni imparcial. Un mitjà de comunicació de masses és bo o dolent segons es converteixi —o el deixem convertir— en dominador o el dominem. Aquí està la verdadera problemàtica. Per desgràcia, són molts els dominats i pocs els dominadors.

I posats en aquesta realitat, podríem parlar de la influència que té

aquest mitjà audio-visual sobre les diferents aptituds i capacitats psico-sociològiques de l'individu, la major part en sentit negatiu, no considerant les diferències personals. Però avui volem ressaltar succintament un altre tema.

Un dels perills més evidents se centra en la família. En efecte, la televisió ha ocasionat una sèrie de fenòmens familiars de diversa índole. Per exemple, ha modificat l'horari usual i quotidià, a fi de no perdre un o diversos programes, es retarda l'hora d'anar al llit; s'han trastocat els hàbits comuns, etc. Per altra banda, ha aconseguit la reunió familiar. Però la qüestió radica en saber si aquesta presència de la família és tan sols física a la llar o si existeix vertadera comunitat. Un dels símptomes que demostren el grau d'unitat és precisament el diàleg entre els membres.

Les nostres dades aporten les quantitats següents: només el 26,1% dels nostres infants afirmen que mantenen el diàleg sempre, i la televisió no constitueix cap dificultat; el 21,8% dialoguen molt escassament i la resta, és a dir, el 52,1% no ho fan mai; l'únic interlocutor, fins i tot en les menjades, és el televisor. En aquests dos últims tipus de llar, creiem que la sola paraula no televisada que s'hi sent, emesa successivament pels diversos membres, segons el moment de les seves preferències, és la següent: ¡CALLA!!

En el primer grup és molt estrany que pugui produir conflictes familiars, perquè existeix harmonia i s'ha establert sobre la TV una manera de viure. En els dos darrers, on podem parlar de llars pertorbades, encara que a voltes el silenci pot originar la solució de conflictes, la majoria de vegades és principi de molts més. S'ha substituït la intimitat, el contacte amb els propis pel del món exterior, perquè ha anul·lat la conversació. I aquí, precisament, radica el naixement de molts de problemes que afecten escolar i socialment a la infantesa i la joventut, perquè, en no tenir ocasió de manifestar-los, pateixen al seu aire les dificultats i les resolen segons el propi criteri o pel consell dels menys dignes de donar-ne. A més, amb això s'aconsegueix que una cosa que pot ser educativa, com la TV, sigui deformadora, perquè ni s'explica ni se selecciona; només i únicament se la deixa 'manar' i l'individu és un més, en una paraula, és MASSA.

Crec que les consideracions o reflexions han de fer-se a nivell personal, però els propòsits de plantejar-se solucions —dirigent o dirigit, dominador o dominat—, especialment han de tenir present que als infants els agrada ser i jugar de tot, llevat de ser un més, un número, un objecte, un element de la massa. I fan molt bé.

Avantguardisme plàstic a Mallorca

(II)

per **Damià FERRÀ-PONÇ**

I.-UN ARRELAMENT POLÈMIC

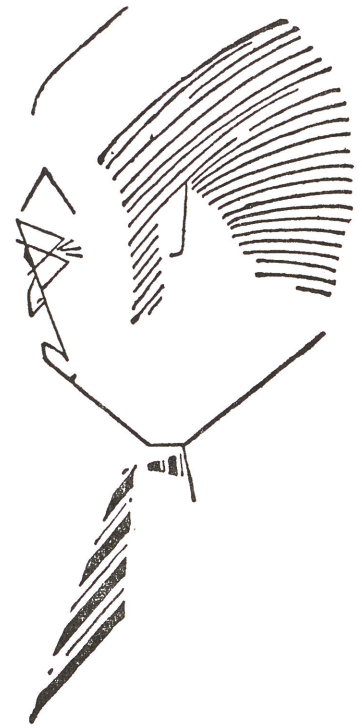
En 1920, Jorge Luis Borges treballava per arrelar l'Ultraisme a Mallorca. Es reunia sovint amb alguns joves inquietos a les tertúlies del **Cafè dels Artistes**, situat al passeig del Born. Publicava algun poema (1). Norah Borges, d'altra banda, donava a conèixer els seus dibuixos i gravats a les pàgines del diari «La Última Hora» (2) i de la revista gràfica «Balears» (3). Mereixeren un important i entusiasta assaig de Guillermo de Torre, **El arte candoroso y torturado de Norah Borges** (4) i un altre, prou reticent, de Josep Agustín i Palmer (5). L'estada de Borges a l'illa culminà amb la publicació del **Manifest de l'Ultra**, que signà amb Joan Alomar, Fortunio Bonanova i Jacob Sureda. L'acompanyaren un gravat de Norah Borges i poemes de Sureda, d'Alomar i del mateix Borges (6). La redacció d'aquest document correspon, fonamentalment, a Borges. El moviment ultraista havia arribat ja a una maduresa que permetia formular un programa teòric coherent. Recordem que en 1918, a Madrid, aparegué el primer manifest ultraista; en 1919, Isaac del Vando-Villar llançà la seva proclama ultraica i, a l'Ateneu de Sevilla, es celebrà la primera vetllada ultraista; en 1920, Guillermo de Torre publicà el **Manifiesto Vertical**; etc. D'altra banda, el moviment havia arribat a posseir una certa premsa —minoritària i de vida vacil·lant— pròpia i combativa. Així, doncs, el **Manifest de l'Ultra** aparegut a Mallorca en 1921 tenia ja darrera una petita tradició que el convertí en un dels més sòlids d'aquesta tendència.

Ara bé, el **Manifest de l'Ultra** és incompreensible si no tenim en compte algunes polèmiques entre avantguardistes i tradicionalistes que el precediren, condicionaren el seu to i contengut i, al cap i la fi, ens l'expliquen. La primera topada entre ambdós grups sorgí arran d'una exposició pictòrica, més o menys avançada, d'un pintor lleonés arrelat a Mallorca, Manuel Fernández y Peña, que acabaria, poc després, en un mediocre realisme. A principis de 1921, «La Veda» exhibia les pintures d'aquest autor «ultraic» (7), segons el definiria Joan Alomar. Bor-

ges el comentà amb elogi (8); però l'acadèmic Pere J. Barceló li censurà allò que considerà errors tècnics —«desdibuixos i errors de perspectiva i proporció»—, alhora que hi lamentava una incapacitat per traslladar la realitat objectiva de Mallorca als quadres (9). Borges sortí al pas d'aquests retrets amb una punyent **Contracrítica** (10) on defensà l'art entès com a creació personal i subjectiva, defugint els objectivismes impersonals. «Creu [al·ludeix Pere J. Barceló] potser, que a les obres del Greco, per exemple, tot està determinat pel tipus ètnic dels personatges i per la textura de Castella i no-res pel geni del pintor?».

Pocs dies després esclatava una polèmica que permeté als ultraistes una formulació del seu ideari estètic. Josep Agustín —sota el pseudònim «Pin»— denunciava l'anarquisme i el primitivisme de l'Ultra, blasmes que després esdevengueren llocs comuns de la crítica acadèmica. «Ultraisme: més enllà, més enllà... sense escoles, sense regles, instint i només instint?... No. No pot ésser. És un horrible salt endarrera. És el retorn a una edat, a un art caracteritzats per la deficiència». (11) La rèplica dels avantguardistes fou immediata. Sureda, Borges i Alomar— sota el pseudònim col·lectiu «Dagesmar»— defensaren l'amplitud i possibilitats de la nova estètica. Els punts essencials de la seva resposta eren: art primitiu no equival a art imperfecte; art és creació i no progrés; l'essència de l'art és la recerca dinàmica i inacabable, no la perfecció morta i immòbil. (12) La contrarèplica de Josep Agustín insistirà en la necessitat d'una normativa enfront de la suposada anarquia avantguardista i parlarà de «la necessitat que uns límits més o menys **empresonadors**, continguin les imaginacions ardents perquè no es desbordin en les capritxoses immensitats del desvarieig» (13).

El **Manifest de l'Ultra** brolla d'aquests debats. Hi trobarem bona part de les idees sorgides en aquelles confrontacions d'avançats i reaccionaris: que la nova estètica és quelcom més profund que una simple arbitrariedad, en contra del que opinava J. Agustín;

Joan-Antoni Fuster i Valiente (Ciutat de Mallorca, 1892-Sitges, 1964) un pintor noucentista. Dibuix de B. Mas. 1928.

refús de l'objectivisme defensat per P. J. Barceló (pensem que el **Manifest...** parla de «l'estètica passiva dels miralls i l'estètica activa dels prismes,» és a dir: objectivisme contra subjectivisme); i, en fi, l'exemple del Greco sentit com a creador i precursor, que es troba a la **Contracrítica** de Borges i al **Manifest...** La redacció d'aquesta proclama ultraista venia imposada de forma urgent per la virulenta reacció acadèmica: calia establir un programa, demostrar que l'avantguarda venia a obrir noves possibilitats en un art amenaçat d'esclerosi. La lluita fou, doncs, el llenguatge de l'impossible diàleg entre l'art nou i la reacció. Aquesta es sintetitza, amb tota la seva agressivitat i contundència, a l'article de Pere Càffaro: **De Arte. Inquietud y evoluciones peligrosas.** (14)

Així, doncs, l'avantguarda s'establí a Mallorca, des del primer instant, com una renovació conjunta de l'art i la literatura. En el terreny de la poesia, es trencava amb la mentalitat ordenada i noucentista de l'Escola Mallorquina, ja que el Modernisme literari tengué molt poc ressò a l'illa. En el camp plàstic, es combatia el realisme acadèmic i les restes modernistes, reduïdes ja a un cromatisme epidèmic i folkloritzant, inflat de xaró trascendentalisme en el cas d'Hermen Anglada i Camarassa. La presència de Borges —amb la seva germana Norah

Joan Alomar i Cifre (Ciutat de Mallorca, 1895-1969), un crític de formació modernista que s'incorporà a l'avantguardisme.
Dibuix de M. A. Colomar. 1928.

i Guillermo de Torre— fou el toc decisiu de l'inici avantguardista. Només des de fora podia arribar l'empenta innovadora a aquella Mallorca closa i provinciana. Els joves mallorquins que acceptaren els nous camins visqueren sota l'estímul i guiatge —estètic i ideològic— de Gabriel Alomar. Cal, per tant, no exagerar el paper de Borges a la nostra illa com a cap dels nostres avantguardistes. Ens arribà l'avantguarda perquè significava l'hora de la Història i pogué prosperar entre nosaltres perquè coincidí amb una època de notables tensions políticoculturals a Mallorca. Alomar instava per una visió crítica —si bé idealista i aristocratitzant— i antitradicional de la realitat local. Tot i ésser estèticament un modernista, la seva combativitat, el seu esquerranisme, el seu refús del conformisme conservador, el seu rebuig d'un localisme tancat, el seu programa d'una Mallorca catalanista i oberta alhora, ajudà els joves de l'avantguarda i els allunyà dels supòsits estètics i ideològics que mantienien la majoria dels homes de l'Escola Mallorquina. Com escrigué un dels seus deixebles, crític màxim de l'avantguarda nostra, Ernest M. Dethorey: el grup jove i innovador «segueix o simpatitza ideològicament amb el futurisme i l'idealisme del formidable mestre Gabriel Alomar» (15). Cal,

emperò, valorar també l'empenta de l'avantguarda catalana en aquest trencament. D'una banda trobam que el jove Miquel A. Colomar, tot i escriure encara només en castellà, és influït per les obres de Joan Salvat-Papassòit (16). I la presència dels artistes del Principat, en forma de contactes personals i exposicions, ajudarà a reforçar els febles efectius dels revoluts de l'illa.

No obstant això, l'embranchida inicial castellana —Borges, de Torre...— afegida a l'oposició estètica i ideològica que enfrontava els innovadors amb els homes de l'Escola Mallorquina, gairebé monopolitzadors del catalanisme a l'illa, tengué repercussions desfavorables. L'avantguarda local prengué un aire castellanitzat del qual mai no en sabé sortir. S'expressaren en castellà en articles, proses de creació i poemes. Només alguna incursió escadussera en català. Vegem-ho. Jacob Sureda escriu en castellà els poemes d'avantguarda recollits a **El prestigador de los cinco sentidos**, tot i tenir uns conceptes molt clars sobre la nostra cultura i simpatitzar-hi obertament (17). Miquel A. Colomar escrigué tan sols en castellà fins que, en

1932, Bartomeu Rosselló-Pòrcel l'acostà a la cultura catalana, sense reeixir a integrar-li plenament. En castellà és també tota la producció de Joan Alomar, exceptuant un article publicat a «La Nostra Terra». En aquest idioma s'expressa igualment Ernest M. Dethorey, en català tan sols trobam la seva breu i eficaç labor com a crític d'art (1928-1929) a les pàgines de «La Nostra Terra», si bé les seves conviccions regionalistes eren incontestables.

Aquesta manca d'integració de l'avantguarda mallorquina dins la cultura catalana no és, òbviamment, gratuïta i obeeix a factors diversos i complexos. D'una banda, la reacció en contra de l'ideari més o menys dretà de l'Escola Mallorquina i de la seva estètica noucentista pogué induir-los a identificar la cultura catalana amb un grup que gairebé la monopolitzava a la nostra illa. El refús d'un programa polític i d'una estètica esdevengué, potser, un refús d'una llengua. Un altre factor important és la formació a l'estranger d'alguns avantguardistes: Dethorey passà la seva infantesa a Filipines, J. Sureda residí llarg temps a Alemanya... Això degué significar

JOAN ALOMAR I CIFRE (Ciutat de Mallorca, 1895-1969). Fill de l'escriptor i polític Gabriel Alomar i Villalonga. cursà el Baixlerat a l'Institut Balear. Passà a Barcelona on treballà a una companyia de navegació i inicià estudis universitaris. Retornat a Mallorca, en 1920 conegué Jorge L. Borges i Guillermo de Torre i s'adherí a l'Ultrasme juntament amb Josep Lluís Moll («Fortunio Bonanova») i Jacob Sureda. Participà en les polèmiques contra la crítica acadèmica que culminaren en la publicació del *Manifest de l'Ultra*, febrer de 1921, que signà i il·lustrà amb un poema d'avantguarda. En 1921, en fundar-se el periòdic liberal «El Día», entrà a formar-hi part com a redactor. Hi exercí la crítica d'art —al costat de Miquel A. Colomar i Ernest M. Dethorey— des de l'aparició del diari fins a 1931, en què fou substituït pel contemporitzador Pere Ferrer i Gibert. En 1928, organitzà amb Colomar la *Missió d'Art a l'Argentina*. Dirigí el setmanari «Ciudadania» (1930-1931), òrgan del partit republicà federal. Republicà d'esquerres, fou empresonat en arribar la guerra civil i abandonà tota activitat periodística.

Influït pel seu pare es formà dins els corrents culturals del Modernisme. Bohemi i morfinòman, configurà un tipus d'escriptor *maudit* dins el món provincianista i conservador de l'illa. S'impregnà profundament del vitalisme artístic, literari i filosòfic de la fi del XIX. Les seves referències culturals es defineixen d'una banda amb la filosofia alemanya idealista —Kant, Fichte, Hegel— o vitalista —Schopenhauer, Nietzsche—; de l'altra amb l'evolucionisme optimista de Bergson, exposat a *L'Évolution créatrice*; i, en fi, amb el Carlyle de *On Heroes* i l'es-

teticisme de John Ruskin i Oscar Wilde. Aquesta configuració intel·lectual li feia admirar la música de Wagner, la lírica de Rubén Darío i la pintura d'Hermen Anglada. En contacte amb l'avantguarda evolucionà, però sense rompre del tot amb les deixes modernistes. Oposat a la pintura objectivista i fotogràfica de l'època naturalista, entenia l'art com una creació subjectiva derivada d'una personalitat original i poderosa; i l'evolució de l'art com «un etern flux i reflux» de moviments oposats, vists des d'una perspectiva formalista i idealista. Atacà la crítica científista, erudita i dogmàtica dels positivistes, i propugnà —seguint Wilde— una crítica d'art personalista i creadora: «l'obra d'art és al crític el que la realitat a l'artista: un estímul per crear una personal obra d'art que pot estar per complet deslligada del factor estimulants» (*La crítica*, «El Día» 27.VIII.1921).

La deshumanització del arte d'Ortega y Gasset determinà la seva interpretació de les avantguardes plàstiques que jutjà com a estètiques arbitràries, desmitificadores, juganeres i excessivament intel·lectualistes. En la labor dels caricaturistes hi veié condensat el missatge de l'art modern: «La caricatura és la plasmació sintètica del credo estètic modern» (*Caricaturas*, «El Día» 23.V.1923). La seva admiració eclèctica entre dues estètiques oposades —modernista i avantguardista— li permeté valorar positivament i gaudir de l'amistat dels modernistes locals —H. Anglada, T. Cittadini, A. Gelabert...— i, alhora, participar en l'aventura innovadora de l'avantguarda, on donà la seva labor més positiva com a crític, al costat de Colomar, Sureda i Dethorey.

D. F. P.

un cert desvinculament del món català, del seu idioma, de la seva cultura. Afeguem-hi, a més a més, la presència d'elements castellans al principi de l'aventura avantgardista a Mallorca: Jorge L. Borges, Guillermo de Torre... I, en fi, recordem la precària ressonància de l'avantguarda del Principat a Mallorca. L'Escola Mallorquina havia d'ignorar-la o combatre-la, per tant es feia difícil, a l'illa estant, lligar-se amb les ruptures revolucionàries potenciades a Barcelona. El resultat de tots aquests condicionants fou la castellanització gairebé completa de l'avantguarda local, amb la paradoxa que tampoc no podem dir que estigui integrada dins la cultura castellana. Eren innovadors, esquerrans i regionalistes. Rebutjaren el món fat de l'Escola Mallorquina. La formació forana, la pressió castellana, l'escàs ressò de l'avantguarda del Principat i un desig de rompre de forma total, radical amb tot allò que fos tradicional i conservador els empenyé vers una expressió en un idioma de manlleu. Si no podem dir que sien *literatura catalana*, crec que cal incorporar-los a la nostra cultura malgrat totes les seves vacil·lacions i contradiccions lingüístiques.

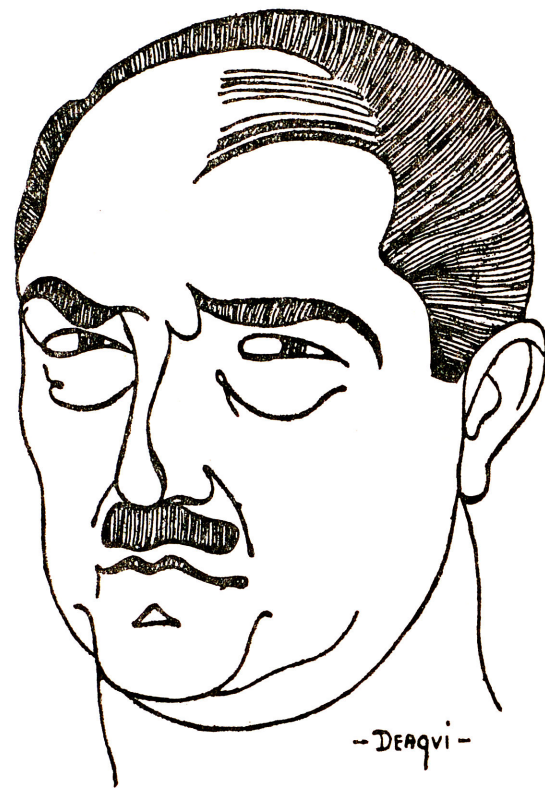
II. PRESENCIA DEL NOUCENTISME

El Noucentisme neix a Mallorca com a reflex dels corrents culturals dominants al Principat i es recolza sobre una relativa dinamització econòmica, cultural i política de l'illa iniciada en la favorable conjuntura de la Gran Guerra (1914-1918), que forní als mallorquins uns mercats substancials. A continuació, la represa turística anà consolidant-se com a factor important dins l'economia illenca. Els regionalistes començaren a moure's de forma cada cop més activa i abandonaren la lluita estrictament cultural per llençar-se vers una acció política. Guillem Fortesa publicava els assaigs (1916-1926) després recollits dins *Pel ressorgiment polític de Mallorca* (1931), programa regionalista de caire conservador molt acostat a l'ideari de la Lliga. En 1917 se celebren els Jocs Florals a la Ciutat de Mallorca. Prest l'empenta regionalista qualla en la fundació, en 1917, del «Centre Regionalista» que propugnarà un «criteri autònom afirmatiu i constructiu» (1). Apareix també «La Veu de Mallorca» (1917-1919), que si poc temps després deixa de publicar-se serà —segons declararà— per projectar unes publicacions especialitzades de caire polític i literari, idea que serà interrompuda per l'adveniment, en 1923, de la Dictadura i, ja en la crisi d'aquesta, trobarà una realització parcial —de signe culturalista— en «La Nostra Terra». Una altra entitat sorgida d'aquesta conjuntura fou l'«Associació per la Cultura de Mallorca» que intentà canalitzar diverses activitats de signe catalanista, sota una tònica reformista. I l'«Alma-

nac de les Lletres» (1921-1935), juntament amb altres publicacions menors sorgides en aquells anys ens indiquen com uns canvis relativament lleus dins la societat insular, esdevenguts en un moment de crisi de l'Estat Espanyol, bastaren per dinamitzar molt significativament el camp polític i cultural de Mallorca.

Així, doncs, en 1920, els regionalistes ajuntaren les seves forces amb els liberals i entraren en l'acció política. Ho reconegué un diari tan poc sospitós de catalanisme com «La Última Hora» quan escrigué: «Heus aquí que l'any 1920 ens porta una novetat política: l'actuació dels regionalistes» (2). Aquest mateix any tres liberal-regionalistes entraren com a regidors a l'Ajuntament de la Ciutat de Mallorca. Eren Guillem Fortesa, Antoni Quintana i Guillem Roca Waring. Fruit directe d'aquesta etapa de cooperació entre regionalistes i liberals fou l'aparició del diari «El Día», l'any 1921. Serà una tribuna importantíssima pels regionalistes i per la defensa d'un ideari més obert oposat al reaccionarisme conservador de «La Almudaina» o el dretisme clericaloide del «Correo de Mallorca». I, a més a més, un eficaç mitjà de difusió dels articles, crítiques i poemes lligats a l'aventura avantgardista. Tot això fou els anys de la Dictadura. Quan la crisi de l'Estat Espanyol abocà a la implantació de la Segona República en 1931, el tímid liberalisme del grup de pressió dominant en aquell periòdic s'atemorí davant la pujada dels sectors d'esquerra i anà tombant cap a la dreta, substituint la seva tònica combativa d'oposició dels anys de Primo de Rivera per una actitud defensiva o contradictòria, obrint les seves pàgines al prefeixisme d'un Miquel Villalonga i, alhora, al catalanisme de Miquel R. Ferrà.

Aquelles realitzacions, enmig d'una gran crisi social i política de l'Estat, crearen una situació d'optimisme eufòric en alguns sectors urbans de Mallorca que somniaren la incorporació, mitjançant un programa constructiu i reformista, de la nostra illa a la societat burgesa i europeista del Principat, allunyant-se d'un centralisme retrògrad i matusser. Això els portà a establir un ideari cívic —on la política i la cultura formaven un tot indeslligable— identificat amb el Noucentisme català. L'ensomni fou escombrat per la xaroneria cofoia de la Dictadura de Primo de Rivera, règim que llençà una política d'oposició decidida als intents catalanistes. Però les idees i realitzacions noucentistes anaven fent camí a Mallorca. Les teories i realitzacions arquitectòniques de Guillem Fortesa; les obres de l'Escola Mallorquina; els escrits sobre les arts plàstiques de Miquel i Bartomeu Ferrà... són expressió inequívoca de la vitalitat del moviment. En el terreny polític, malgrat les oposicions oficials, hom treballava per establir un regiona-

Lluís Derqui (1884-1956), pintor modernista, deixeble d'Alvarez de Sotomayor i Hermen Anglada. Autoretrat, 1925

lisme burgès, conservador, —molt allunyat de l'esquerra catalanista simbolitzada per Gabriel Alomar— però innovador i obert enfront del centralisme oligàrquic i del provincialisme immòbil de la vida mallorquina.

En el camp de les arts plàstiques, Bartomeu Ferrà i Juan havia adelantat alguns punts del Noucentisme a les pàgines de «La Veu de Mallorca», l'any 1918 (3). Però la formulació plena i precisa de l'estètica noucentista correspon al seu germà Miquel R. Ferrà, en uns articles concisos i penetrants sobre la pintura publicats a «El Día» en 1921 (4). Molt simptomàticament, aquests articles provocaren la reacció irada d'un crític identificat amb el Modernisme, moviment combatut pels noucentistes: Miquel Sarmiento i Salom (5). El Noucentisme aspirava a crear un art ordenat, harmònic, de valors sòlids. Volia expressar sota les formes clàssiques els arquetipus ideals, nacionals de la terra mallorquina. El refús a l'anarquisme individualista dels modernistes és total. S'anhela un art col·lectiu, cívic. El *ciudadà* amb els seus i deures envers la societat substitueix el bohemí solitari i marginal. Miquel R. Ferrà propugna seguir la lliçó dels artistes del Noucentisme català mitjançant exposicions que els donin a conèixer a Mallorca, mentre rebutja la influència dels coloristes americans

establerts a l'illa. Miquel A. Colomar, encara no adscrit a l'avantguarda, unia la seva veu a la de Ferrà quan denunciava «els perillosos angladismes» i «la Mallorca superficial dels americans» —oposició al Modernisme decadent— i escrivia: «Cal estudiar en les seves arrels l'esperit de la raça i crear una pintura que estigui en consonància amb ella. La psicologia de Mallorca no és la que sura a **L'illa de la calma** [notem que és un llibre d'un modernista], sinó la que respiren els versos de Costa i Llobera, Llorenç Ribera, Guillem Colom...» (6)

Ara bé, si el Noucentisme arribà a dominar en l'arquitectura de Mallorca, combatent de forma eficaç el Modernisme degenerat de Gaspar Bennàssar (7), si l'Escola Mallorquina gairebé monopolitzà les formes literàries, en el camp de la pintura la realitat noucentista fou força més lleu. Dins el terreny pictòric dominava un postimpressionisme cada cop més superficial i decorativista. El mestratge i prestigi d'Herman Anglada i Camarassa pesaren força en l'anacrònica pervivència del Modernisme. No obstant això, podem parlar d'un art noucentista a Mallorca, tot i que els crítics que s'han referit a aquest període de la nostra vida pictòrica fixen unilateralment el seu esguard en el grup modernista representat substancialment pels americans residents a l'illa aleshores —Bernareggi, Montesinos, Cittadini...— i alguns autors locals —Gelabert, Bestard...—. Però, al costat d'aquests hi havia un art més contingut, serè i harmònic. Pensem en l'evolució de Tito Cittadini, des d'unes obres influïdes per Anglada cap a una labor més depurada i reposada, dominada per les tonalitats grisenques (8); en una evolució semblant de l'art de Joan Antoni Fuster i Valiente, des d'un cromatisme encès envers un mediterranisme suau i cezannià; en les obres paisatgístiques de Bartomeu Ferrà i Juan, on l'esplendor colorístic ha estat substituït per una atmosfera quietista; en els quadres del jove Ramon Nadal, densos i estàtics; en la delicada i senzilla poesia de les flors i natures mortes de Bartomeu Seguí... Fins i tot a les arts menors arribà la renovació noucentista. Amb motiu de la publicació del llibre de poemes **Iuvenília** (1918) de Guillem Colom, il·lustrat per Joan Pons i Marquès, escrivia Bartomeu Ferrà: «L'aparició de **Iuvenília** marcarà una fita dins la nostra bibliografia: la de l'aparició del noucentisme en l'art del llibre a Mallorca» (9).

A Mallorca, malgrat tot, la feblesa de les arts plàstiques de signe noucentista fou evident. En la plenitud del Modernisme, Joaquim Mir i Santiago Russinyol havien decorat amb les seves obres el **Grand Hôtel**, inaugurat en 1903. En 1920, en plena represa del turisme després del parèntesi de la Gran Guerra, s'inaugurà el **Grand Hôtel Alhambra**, decorat per

les obres d'un mediocre postimpressionista local, Bartomeu Canals. Enmig de l'eufòria noucentista esdevé tot un símbol de la fòssil pervivència de les formes modernistes a l'illa.

Ens mancava una burgesia urbana sòlida que imposàs a la nostra societat provinciana el problema cultural adoptat i fet, dins uns certs límits, plena realitat per la burgesia del Principat.

NOTES

I.—UN ARRELAMENT POLEMIC

(1) Jorge Luis Borges: *Poema*, «Balears», Any IV, n.º 121 (15.IX.1920).

(2) i (3) Es reproduïxen dibuixos i gravats de Norah Borges a *Notas veraniegas*. En *el Corb Marí*, «La Última Hora» (24.VII.1920) i a «Balears», Any IV, n.º 118 (30.VII.1920).

(4) Guillermo de Torre: *El arte candoroso y torturado de Norah Borges*, «Balears», Any IV, n.º 118 (30.VII.1920).

(5) Josep Agustín i Palmer: *Juglerías. Dibujos de mujer*, «Balears», Any IV, n.º 118, (30.VII.1920).

(6) Publicat a «Balears», Any V, n.º 130 (15.II.1921).

(7) El qualificatiu apareix a l'article de Joan Alomar: *Fernández Peña*, «El Día» (31.I.1924).

(8) Jorge Luis Borges: *El arte de Fernández Peña*, «La Última Hora», (5.I.1921).

(9) Pere J. Barceló: *Exposición Fernández Peña*, «Correo de Mallorca» (12.I.1921).

(10) Jorge Luis Borges: *Contracrítica*, «La Última Hora» (20.I.1921).

(11) Pin [Josep Agustín i Palmer]: *Al correr de la pluma. Diálogo con un buen amigo*, «La Última Hora» (28.I.1921).

(12) Dagesmar [Sureda, Borges i Alomar]: *Ultráismo. Comentarios*, «La Última Hora» (3.II.1921).

(13) Pin [Josep Agustín i Palmer]: *Al correr de la pluma. Manteniendo un criterio*, «La Última Hora» (9.II.1921).

(14) Pere Caffaro: *De Arte. Inquietud y evoluciones peligrosas*. «La Última Hora» (2.VIII.1921). Reproduït a «LLUC», Any LIII, n.º 625 (abril 1973) p. 106.

(15) Ernest M. Dethorey: *Para un ideario local. Tríptico*, «El Día» (18.XI.1928).

(16) Miquel A. Colomar: *Pequeñas antologías catalanas: «Els poetes d'ara»*, «El Día», (8.XI.1923).

(17) Vegeu, per exemple, la seva rèplica a Ll. Villalonga sobre el català literari: *Del movimiento literario. Contradivagaciones (A Dhey)*, «El Día» (29.IV.1928).

II.—PRESENCIA DEL NOUCENTISME

(1) El «Centre Regionalista» fou fundat el 9 de desembre de 1917 a la Ciutat de Mallorca. Tenia el seu domicili social al carrer del Conquistador, n.º 10, 1er. El president n'era Guillem Fortesa i Pinya i el secretari Andreu Bordoy i Fiol. Comptava, inicialment, amb uns 60 socis.

(2) *Del momento. Mallorquinismo*, «La Última Hora» (23.I.1920).

(3) Bartomeu Ferrà i Juan defineixen el Noucentisme com un refús, alhora, de l'academicisme i de l'avantguarda: «Tres són per a nosaltres les escoles que en principi no admetem per les seves tendències: el *pompierisme*, el *cubisme* i el *futurisme*: la primera per ser completament fòssil, el baluard de l'academicisme, i no respondre a la sensibilitat dels nostres dies; les altres dues per creure que parteixen de principis que no encaixen dins la pintura». Dins *De la crítica*, «La Veu de Mallorca», Any I, n.º 17, 2.ª època (27.IV.1918). Vegeu, a més, la seva crítica de la pintura provinciana del XIX mallorquí a *Exposición Regional de Pintura Retrospectiva*, «Correo de Mallorca» (1921), reproduït a «LLUC», Any LIII, n.º 622, gener 1973, p. 22. Per a una definició de l'ideari estètic de Bartomeu Ferrà és important consultar l'assaig *De la técnica*, «La Veu de Mallorca», Any I, n.º 19, 2.ª època (11.V.1918).

(4) Alanís [Miquel R. Ferrà i Juan]: *Los olivos que tu Pilar...* (19.VI.1921); *Más sobre pintura* (30.VI.1921); *El ideal de un arte nuestro* (6.VII.1921); *Renovación deseable* (9.VII.1921); *La lección de la nobleza* (15.VII.1921); *El ejemplo de Sunyer* (24.VII.1921); *Paréntesis* (30.VII.1921); *La mujer en nuestro arte* (13.VIII.1921). Tots aquests articles foren publicats a «El Día».

(5) Miquel Sarmiento: *El júbilo de la vida. Americanismo y chalequismo*, «La Última Hora» (19.VII.1921).

(6) Miquel A. Colomar: *Un pintor de Mallorca: Gelabert*, «El Día» (20.X.1921).

(7) Miquel R. Ferrà ironitzà sovint —fins i tot amb versos satírics: *La maravilla xina / carrer de la Marina, / Mestre Gaspar Bennàssar / això ja és un poc massa...*— contra les realitzacions arquitectòniques modernistes de Gaspar Bennàssar i Moner; i atacà de forma sistemàtica el Modernisme en assaigs i conferències, com en la titulada *La reforma de la ciutat: el problema estètic* pronunciada al «Cercle d'Obrers Catòlics» el 6 de gener de 1917 i publicada poc després a «La Veu de Mallorca». D'altra banda, l'arquitecte i assagista Guillem Fortesa fou també contundent en el rebuig de les obres de G. Bennàssar.

(8) Tito Cittadini: *Mi pintura*, «El Día» (10.IV.1932). Reproduït a «LLUC», Any LIII, n.º 624, març 1973, p.

(9) Aidon [Bartomeu Ferrà i Juan]: *Una edició noucentista*, «La Veu de Mallorca», Any I n.º 18 2.ª època (4.V.1918).

Aproximació a la joventut mallorquina «no turística»

per Antoni TARABINI

INTRODUCCIÓ

La imatge «oficial» de Mallorca i dels mallorquins és la d'una illa i unes persones aficades totes elles en la roda de servir el turista estranger a canvi d'uns atractius beneficis. No obstant, ni tota Mallorca viu dedicada exclusivament al sector terciari turístic, ni tots els mallorquins (de naixença o d'adopció) dediquen les seves energies físiques i mentals a aquest sector a canvi d'unes condicions econòmiques i laborals satisfactòries i humanes. Per conèixer aquesta **desconeguda** realitat mallorquina vàrem intentar aproximar-nos al jovent d'un poble d'una gran vitalitat econòmica, no lligat directament, ni per situació nor per activitat econòmica, al turisme: **Lloseta**.

De tots els aspectes recollits en els nostres contactes amb aquesta joventut només en volem resaltar

dos: 1.º Què pensem de la nostra actual estructura social. 2.º Quins són els valors i contravalors d'aquesta joventut. Amb el primer tema tractem d'analitzar l'actitud d'aquesta joventut marginada del «boom» turístic davant d'una societat abocada quasi exclusivament a ell. Amb el segon tema (el qual tractarem en una pròxima ocasió) intentarem profunditzar en les influències que, malgrat tot, pateix aquesta joventut pel «fet turístic».

El treball es va fer a finals de març d'aquest any, per mitjà d'enquestes escrites i complementat amb discussions obertes sobre els temes tractats en els qüestionaris.

1.-QUINA JOVENTUT?

Una de les primeres constatacions que ens cridà l'atenció, fou que tot i essent Lloseta, un poble amb un nombre molt alt d'immigrants, no hi havia

entre tota aquella joventut reunida (alguns dies, hi va haver més de 200 joves) ni tant sols un emigrant. I encara més. Quan es va plantejar el tema de l'emigració en el cas concret de Lloseta es varen produir fortes tensions i un grau molt alt d'incomprensió cap a les persones que viuen a Lloseta perquè s'han vist obligades a deixar la seva terra. I encara més. Aquells dies havia succeït que una nena petita —filla d'emigrants— havia estat morta per una rata i es podia comprovar que el grau de sensibilització al davant d'aquest fet, era gairabé inapreciable. Es va veure, doncs, durant tota la setmana que el tema emigrants era «tabú» i que aquests vivien totalment al marge de la vida real de la població mallorquina.

El tipus de joventut enquestada va resultar el següent:

...NOMBRE D'HABITANTS:

3910 (I.N.E. 1973).

...CREIXEMENT VEGETATIU:

Des de 1969 a 1973, 370 habitants. Això representa un augment mig anual de 90 persones. ...1973 (I.N.E.) augment de 90 persones. Això la situa a l'avantguarda de les poblacions mallorquines, referent al seu creixement relatiu.

...EMIGRACIO:

Nombre aproximat d'immigrants: 950.
...representa un 23,75% de la població total. Tenint en compte que la majoria d'emigrants són joves, o relativament joves, pot representar més d'un 30% del total entre la joventut.

...ACTIVITAT ECONOMICA:

...21 Fàbriques de sabates.
... 1 Fàbrica ciment Portland.
... 1 Fàbrica mahons.
... 1 Fàbrica mosaics i materials de construcció.
... 1 Fàbrica de caixes de cartó.
... 1 Fàbrica de sabatilles.

HOMES

EDAT:		
de 15 a 17	37	
de 18 a 20	17	
de 21 a 23	16	
de 24 a 26	9	

DONES

EDAT:		
de 15 a 17	35	
de 18 a 20	27	
de 21 a 23	4	
de 24 a 26	8	

SITUACIÓ SOCIAL

Traballadors	51	
Estudiants	21	

Traballadores	55	
Estudiantes	24	

Per tant de 151 persones que varen respondre les enquestes escrites, un 70 % corresponia a la joventut treballadora i la resta a estudiants (1). S'ha de tenir en compte que dels 45 estudiants, 39 corresponien a joves de 14 a 17 anys; la qual cosa, vol dir que de les 80 persones majors de 17 anys, un 98 % eren treballadors.

Un altre fet significatiu era comprovar el nombre d'hores que aquesta joventut treballadora dedicava —o es veia obligat a dedicar— al treball:

HORES DE TREBALL

Menys de 8 h.	12	
8 h.	34	
Més de 8 h.	60	

També era interessant comprovar la distribució per edats dels que treballen més de 8 hores.

4 a 18 a.	Homes	33%	
	Dones	48%	
18 a 20 a.	Homes	54%	
	Dones	48%	
21 a 24 a.	Homes	100%	
	Dones	34%	
24 a 26 a.	Homes	99%	
	Dones	55%	

LES CONCLUSIONS sobre quina joventut varen estar fetes les enquestes són les següents:

1. Joventut d'un poble «no turístic».

2. Joventut mallorquina de naixement, malgrat l'alt índex d'emigració a Lloseta.

3. Joventut treballadora en la gran majoria (70 %), i que viu la major part del dia dins un taller, fàbrica o oficina (un 56 % treballa més de 8 hores diàries).

2)-DAVANT LA SOCIETAT MALLORQUINA

Un dels aspectes que volíem conèixer era el judici de valor que aquesta joventut —especialment la treballadora— feia de l'actual societat mallorquina. Per això, plantejarem les qüestions següents: principal preocupació, defecte, virtut i quines coses li falten a la nostra societat.

a) PRINCIPAL PREOCUPACIÓ?

El pervindre econòmic	68	
Que segueixint venint tur	36	
Els diners	33	
Cap	12	
No contesta	2	

En aquesta discussió varen quedar senyalades aquestes respostes. La nostra preocupació principal, és el nostre pervindre, el nostre futur econòmic. (Com podem seguir mantenint la gallina dels ous d'or?) que està lligat directament a què segueixin arribant turistes a la nostra illa. Per tant —i sense ésser una joventut lligada de manera laboral al turista— consideren que el turisme centra l'atenció de la nostra societat. (2)

b) PRINCIPAL DEFECTE?

Preocupar-se'n només dels diners	48	
IDEM. dels seus problemes	38	
IDEM. del turisme oblidant indústria i camp	30	
IDEM. de Palma oblidant els pobles	22	
No contesta	12	

A primera vista, aquests resultats, deixarien entreveure una forta crítica a una societat materialitzada (preocupar-se només dels diners). No obstant això, encara que un sector molt determinat sí acusava la societat mallorquina «de materialista» una gran majoria, acusava també la nostra societat d'oblidar-se d'altres realitats econòmiques, diferents al turisme. Aquesta acusació era tant més forta, quant, aquesta joventut, encara que reconeixia que indirectament sí que vivia recolzada sobre el turisme, vivia també d'alguna manera al marge de la dinàmica de la nostra societat per ser «poble» (no Palma) i endemés «no turístic» (5)

Els més joves i les dones són els qui resalten, quasi exclusivament, la preocupació pels problemes humans i socials. A mida que «passa el temps» potser més preocupats per la part econòmica es pot veure la indiferència per tot allò que no es turístic.

La deficient apertura als problemes

c) QUÈ LI MANCA?

Preocupació per e&s problemes humans i socials	68	
Preocupació per la joventut	37	
Preocupació per els pobles no turístics	27	
Apertura als problemes nacionals e internacion.	10	
Turistes que deixin din.	7	
No contesta	2	

(1) Es va plantejar una discussió interessant i viva entre el jovent treballador i estudiant. Què era més dur: treballar o estudiar? Els estudiants amb bon esperit de classe varen voler defensar de tota manera, la duresa que hi ha en la seva vida. Aquest fou l'únic punt de discrepança entre els dos grups. En els altres temes (emigració, problemes socials, etc.), no hi va haver diferències menys amb un grup poc nombrós i determinat que es va

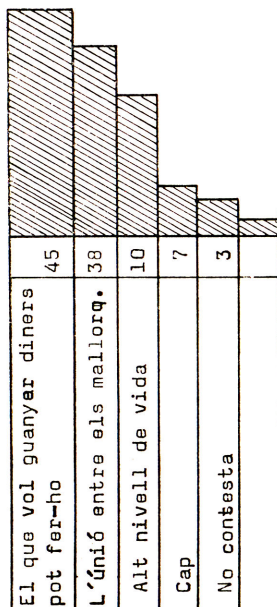
enfrentar «dialècticament» a la majoria silenciosa.

(2) És interessant la constatació que la resposta dels més joves està lligada directament amb el turisme (que segueixin arribant turistes) en canvi els més grans resalten més directament l'aspecte econòmic («el pervindre econòmic»). Igualment les dones resalten més l'aspecte turístic que els homes.

nacionals i internacionals, destaca més en els homes que en les dones.

Senyalem la manca de preocupació pels joes, els inclosos, entre els 14 i 17 anys, tant els homes com les dones.

d) PRINCIPAL VIRTUT

Aquests resultats, poden semblar incerts, en primer lloc, si no es concreten. La joventut de 14 a 17 anys (principalment femenina) suposa que per un contacte menys directe amb la vida real, són els qui fan resaltar

(3) La resposta «preocupar-se'n no més dels seus problemes» no s'entenia en la majoria com una manca de preocupació dels problemes més enllà de la nostra geografia insular, sinó com un «estar tancat només en el turisme».

(4) Dintre el tema de la actual societat mallorquina, es volia conèixer l'estat d'opinió davant l'actual estructura de la família tal com es manifesta al davant nostre. Els resultats foren molt significatius. Es possible que més endavant, dediquem un espai a parlar d'aquest tema.

quasi exclusivament com a principal virtut que «tot-hom que vol guanyar diners, pot fer-ho».

En realitat la resposta més significativa, donada la seva distribució, tant entre sexes com entre edats, fou la de la «unió entre els mallorquins». S'ha de resaltar que aquesta resposta s'entenia per molts com una actitud d'auto-defensa, davant la invasió —no de turistes— sinó dels immigrants. Això és molt important per tractar-se d'un poble, com ja he dit altres vegades, ple d'immigrants.

3.-CONCLUSIONS (4)

1. D'alguna manera es troben exclosos de la dinàmica de la societat mallorquina. Aquest sentiment no està produït pel fet d'ésser treballador o estudiant sinó per trobar-se exclosos (estudiants i treballadors) com a «poble no turistic».

2. Resalta altra vegada l'esperit «d'auto-defensa» i manca de comprensió davant el fet de l'emigració. Les frases que qualqu'n expressà contra aquestes persones eren pròpies d'un refinat esperit racista.

3. Una idealització més gran, en les respostes, entre la joventut de menys edat i el sexe femení.

4. La presència activa d'un grup de persones (alguns estudiants i treballadors) sensibilitzades davant els problemes socials i humans de la nostra societat. Aquest grup, minoritari, es molt incomprès per la majoria i amb una manca de fórmules vàlides d'expressió i acció.

La «Rondalla de Rondalles» mallorquina

per Jaume VIDAL I ALCOVER

Dues circumstàncies d'actualitat —la reconsideració acurada del llenguatge emprat pels nostres novel·listes, especialment en els seus aspectes més populars (dites, frases fetes, refranys), i la publicació en facsimil de la **Rondalla de rondalles** del dominic valencià fra Lluís Galiana— em fan girar de bell nou l'atenció als meus intents d'estudiar una mica a fons la **Rondalla de rondalles** que, publicada la primera vegada per Tomàs Aguiló i Cortès l'any 1815, va conèixer tres edicions més: el 1817, el 1837 i el 1881. (A part la reedició feta per R. Miquel i Planas al **Novelari Català dels segles XIV a XVIII**, dins la seva col·lecció nova Biblioteca Catalana, el 1912).

Aquesta reedició de Miquel i Planas (o Miquel y Planas, com volia escriure ell) reproduïx les portades de les dues primeres edicions: «Palma. / en la imprenta de Felip Guasp, / any 1815», la primera, i «Segona impressió. / Palma / en la imprenta de Felip Guasp davant sa prasó. / any 1817», la segona. A totes dues edicions: «Composta / per T. A. y C.» Encara no les he vistes, aquestes dues primeres edicions; pel meu treball he manejat la quarta, feta també a Palma, a la mateixa imprenta de Felip Guasp i Vicens, l'any 1881. Aquesta «quarta impressió» duu ja el nom de l'autor, sencer: «Composta / per / D. Tomas Aguiló y Cortés». Aquest senyor, don Tomàs Aguiló i Cortès, es va morir l'any 1856. De manera que les tres primeres edicions de la **Rondalla** són fetes en vida seva. La quarta, va ésser feta a cura del seu fill don Tomàs Aguiló i Forteza, el qual va reformar en uns quants punts l'ortografia de les edicions precedents, segons diu en nota a peu de pàgina, al final del **Pròleg al lector**.

La **Rondalla de rondalles** del P. Galiana, de València, és del 1776, i aquesta primera edició l'he vista, perquè en tenc un exemplar, i me n'he valgut pels meus treballs. El facsimil publicat ara a Sueca (col·lecció Lletra Menuda, núm. 1, imp. Palacios, Sant

Cristòfol, 15, Sueca, 1917) és d'una altra edició: la del 1820. Cosa que em sembla un error dels editors: els facsímils, cal que ho siguin de les primeres edicions, si no és que hi hagi una edició posterior especialment molt més interessant que aquella. En fi, per datar l'obreta del P. Galiana amb tota justesa, cal dir encara que la carta que hi posa l'autor al començament, adreçada al notari Carles Ros (que és el qui fa cap a l'edició), duu la data del 3 de juliol del 1767.

La **Rondalla** valenciana és una imitació expressa del **Cuento de cuentos** de Quevedo i de la **Historia de historias** de Torres Villarroel. La imitació, però, comença des d'aquest, fervent admirador i imitador fidel de l'il·lustre autor de **Los sueños**, i el P. Galiana acut, igualment, a la font original, cosa que sembla palesa a l'arrancada de la narració. Comença Quevedo: «Ello se ha de contar, y si se ha de contar, no hay sino ¡sus!, manos a la obra». Comença Galiana: (1) «Lo que s'haja de fer, prompte; que a mi tant me si dóna bif, com baf. Ell s'ha de contar i no té cura: pos fora compliment, i anem anant». Sembla que Quevedo va escriure el seu **Cuento** el 1626, encara que la primera edició coneguda és del 1628, feta a Girona. Se'n varen fer moltes altres tot d'una, entre les quals una, el 1629, a València. La **Historia** de Torres és del 1726.

Si el P. Galiana cita la font de la seva obra, i no se n'amaga gens, don Tomàs Aguiló no ens ho diu, d'on ha tret la seva, i això que el seu robatori —si se'm permet la paraula— és molt més flagrant i abusiu que el del dominic valencià. Perquè don Tomàs Aguiló transcriu, quasi literalment —literalment, sense quasi, a llargs passatges—, una obra inèdita d'un coetani seu: el missèr Guillem Roca i Seguí, nascut a la Ciutat de Mallorca el 1742 i mort a la mateixa ciutat el 1813. Aquest és l'autor de dues narracions, almenys, d'aquest tipus: l'una titulada, segurament pel P. Vilafranca (que les copia totes dues a les seves miscelànies), **Relació de un cas succeït en esta Ciutat de Palma**; l'altra batejada en castellà pel mateix erudit caputxí amb el nom de **Relación del Dr. Guillermo Roca con muchos adagios mallorquines**. De la primera, n'he vist, a més, un manuscrit, procedent de ca n'Ayamans, avui a Montserrat, que duu el títol de **Rondaye de Rondayes**. A la còpia del P. Vilafranca, a peu de pàgina, hi ha una nota, referent a la primera d'aquestes relacions, que diu: «El Sr. Tomás Aguiló publicó caso en nombre propio a ño 181... en 8.º impr.º por Guasp». Es deu referir a l'edició del 1815.

Això em feia suposar que don Tomàs Aguiló sempre havia publicat la **Rondaya** com a seva, «en nombre propio», i no havia citat mai el nom

de don Guillem Roca. Però llegesc ara, el tom I de les **Noticias y relaciones históricas de Mallorca**, publicades per Juan Llabrés y Bernal (Palma de Mallorca, 1958), aquesta notícia, posada el dia 23 de maig, just després que ha relacionat la mort del missèr Roca: «Don Tomás Aguiló publicó en 1815, **Relació de un cas succeït en esta ciutat de Palma. Autor D. Guillermo Roca advocat y agut poeta mallorquí el que morí dia 23 de maix de 1813 de uns 70 anys de edad**, impreso por Guasp, en 8.º» El títol, que pos en cursiva, reproduceix el del P. Vilafranca per la primera narració. ¿És que don Joan Llabrés ha copiat el títol i la notícia del P. Vilafranca, sense discriminar, però, l'advertència —«en nombre propio»— del caputxí? ¿O és que hi ha una edició de la rondalla del missèr Roca, feta per don Tomàs Aguiló, que no coneixem? Ens inclinam per la primera suposició. I amb motiu més fonamentat, quan, en expressar-se el nom d'autor, a les altres obres publicades per don Tomàs Aguiló i Cortés —el recull de **Fábules** i l'entremès **Més perd l'avariciós que l'abondós**—, es fa menció, sempre, de la **Rondaya de rondayes**, de la mateixa manera que quan s'esmentava, terres endins, don Fernando de Rojas, se solia especificar: «que escribió la Celestina».

No és que la cosa tenguí gaire importància, si no és que els mèrits de don Tomàs Aguiló venien notablement acrescuts a costa del mancament dels de don Guillem Roca. Però he trobat que havia d'exposar el problema, suposant que els erudits, tan abundants avui en dia, m'ho havien d'agrair.

La qüestió que m'interessa és d'una altra espècie: és la referent a la intenció que movia els autors d'aquest tipus de literatura a escriure les seves obretes respectives. Perquè totes elles són opuscles, obres molt curtes. No hem de caure en l'error de la Gran Enciclopèdia Catalana —i ho dic per la conveniència esmena en una futura reedició—, quan assegura que la **Rondaia de rondaies** de Tomàs Aguiló és un recull, dins una línia que, iniciada per Quevedo, havia seguit en català Lluís Galiana. Asserció que demostra un notori desconeixement de l'obra d'Aguiló i, en conseqüència, de la de Galiana i de la de Quevedo. Cada una d'aquestes obretes, dic, és una narració breu feta amb referetes, dites, refranys, adagis, proverbis, màximes, sentències, aforismes, modismes, frases proverbials o, amb una paraula, parèmies —per citar l'enumeració de Sebastià Farnés—, enllaçades només per allò de donar una adequada il·lació al relat.

L'artifici d'aquest gènere narratiu és tan intens, que allò que es conta desapareix, fins quasi a la incomprensió, d'a la manera com es conta. (Passa com als versos d'Agustí Escasans, que a força d'insistir amb el

martelleig dactílic del ritme ja no saps què llegeixes.) El P. Galiana prou que ho adverteix a la seva carta-pròleg. Diu que, en haver llegit les obres corresponents de Quevedo i de Torres, es va resoldre a compondre la seva **Rondalla**, i aclareix: «exceptant que jo he posat major cuidador en fer més verosímils los llanços, que en ella es refereixen, procedint amb claritat, i acomodant a les persones lo gení i modo de parlar, que és propi de cascuna; no perque aquells dos hòmens grans no hagen sabut fer lo mateix, sino perque creent que quant més vulgaritats ensartarien, tant més seria el tractat graciós i digne d'acceptar-se, feren una calça de Diable amb tanta confusió, que casi casi no es vol deixar comprendre». I encara puntualitza: «Bé que Torres no ha caigut tant en esta falta, com Quevedo».

El P. Galiana no té ja la intenció caricaturesca, de blasme agressiu, que mou els dos autors castellans, especialment el malhumorat senyor de la Torre de Juan Abad. Per Quevedo, la intenció era clarament condemnatòria: era un noucentista «avant la lettre». Detestava, per il·lògic, el «nonsense» de l'idioma, aquestes expressions com a desbaratades que donen la màxima mesura de la vivacitat i abast d'una llengua. «Y en este cuento he sacado a la vergüenza todo el asco de nuestra conversación». L'autor valencià no sentia tan extremes repugnàncies. Els moments, val a dir, eren distints, a terres castellanes i aquí deçà. A l'època de Quevedo, el castellà, ordenat i regulat pels homes del Renaixement, des de Nebrija i Juan de Valdés fins al **Tesoro** de Covarrubias (obra que Quevedo, naturalment, critica: «donde el papel es más que la razón: obra grande y de erudición desaliñada»), entrava en un estadi de maduresa o plenitud. El segle XVIII marca, pel català, el punt àlgid de la seva decadència i és, per això mateix, l'inici del resorgiment, dels primers intents de la represa. És sota aquesta doble determinació que Galiana escriu la seva obreta. «Ultimament —diu a la citada carta-pròleg— dec advertir que encara que he procurat posar ensems en este escrit tots los modos d'explicar-se rústics, no vullc jo que ningú entenga que em figue i burle de totes les maneres de parlar, que en ell s'encontren: perque n'hi ha moltes, que pareixent a primera vista vulgars i condenables, no són sinó molt bones, encara que figurades i plenes de metàfores. I així seria bo que es treballara un **Diccionari** amb molta crítica, i gran discerniment, tant de les veus bones i castisses, com de les ruins i bàrbares: perque d'este modo no sols se llograria la ensenyança del Llemosí millor, sinó també perque molts preciats de cults s'abstindrien de burlar-se de més de huit vocables, que per no saber que són valencians

per tots los quatre quartos, los ahuen a cara descoberta».

Quevedo, en fi, actua de satíric il·lustrat; Galiana escriu des de l'amor d'un folklorista. A la **Prefació** que segueix la carta-pròleg, ens explica que la rondalla l'ha tret d'un llaurador que li va contar de vetlada a una possessió on ell s'havia retirat a descansar del brogit del món. Els pagesos, acabats el jornal i la feina, recalaven a les cases i allà entretenien la boga: «Unes vegades jugaven a penyores, altres ballaven com a folls al so de la pandorga i guitarró, i quan menys sen'adonava u, ja eixien en coloquis i entremesos, que era un gust. Però lo que més me divertí fonc les rondalles que contaven; perque además de ser gustoses, les dien amb tanta sal i gràcia, que era un embelès oir-les referir». I el qui s'emportà la palma, «un llaurador ja ranci, d'aquells que parlen escoltant-se i amb la major satisfacció del món», contà la seva amb un estil tan garrit, que a l'il·lustrat oient li va parèixer «tesor molt bo» i, perquè no quedàs sepultat entre aquelles tosques gents, li va suplicar que la tornàs començar, a fi d'escriure-la i donar-la a la llum pública, i així ho fa i la dedica al bon coneixedor d'aquestes coses que és Carles Ros, perquè ell tracti aquest assumpte de la Llengua «amb major satisfacció del públic i glòria de la Pàtria». Excel·lent pare Galiana! La seva actitud l'aparella amb un antecessor ben il·lustre i molt il·lustrat del gran satíric castellà: aquell noble marquès de Santillana, que brufava d'expressions proverbials, dites populars i tornades rústegues els seus poemes, i diuen que va compondre —que els erudits no s'han posat encara d'acord sobre l'atribució de paternitat— aquella col·lecció de **Refranes que dicen las viejas tras el fuego**, que deu ésser el primer recull paremiològic de la llengua veïna.

Els nostres autors mallorquins no tenen, expresses, les intencions folkloristes del valencià ni, encara menys, les satíriques del senyor de Castella. El missèr Roca no s'explica en pròlegs, cartes ni prefacis. Si hagués pensat a publicar el seu escrit, per ventura sí, que hauria donat una mica d'explicació. Però, romanent inèdits i tastats només per recreació d'amics i coneguts, no va reparar si calien o no explicacions al marge. Don Tomàs Aguiló, en apropiarse'n i decidir-ne la publicació, hi diu qualque paraula aclaridora dels seus motius. D'entrada, posa un subtítol modest, al·lusiú a la intencionalitat, diguem-ne, literària de la **Rondaya**: «Per entretenir un poc la boga i fer la pretxa ses nits d'hivern, sense embrutar sa pesquera ni fer mal terç a ningú». Després, a l'**Avís al públic** de la segona edició, explica l'èxit que va tenir la primera: «...al punt fonc com qui tair rama, que no es veien ses mans de despatxar-ne, de modo que

*Tomàs Aguiló
i Fortesa, vist
per A. Fuster.*

dins quatre dies feren casa santa de totes i no en deixaren una per nat senyal». Al **Pròleg al lector** de l'edició primera, conta també l'èxit de lectors que va tenir la rondalla, només manuscrita: «Al punt que va sortir de sa closca de s'ou, i començà a anar en rauja, va ser com a pa beneit de sa pressa que se daren per llegir-lo, que com que no hi haguessen de ser a temps, i ca meva era un carreró fet de sa gent qui m'ho treia de potes, i jo de sol a sol escrivint còpies a uf, perque tothom se'n feia llepadits, i jo més content que un ca amb un os, qui no tocava de peus en terra, ni m'haurien tapat amb una flassada de la gran sort». (Una mica més amunt, al mateix pròleg, diu la mentideta abans al·ludida: que la **Rondaya** és cosa ben seva, que, «a força de suc de cervell i de gratar-se es formatge», va treure aquest paper «qui tal com es se representa». Però ja hem donat la importància que té a la feblesa de don Tomàs Aguiló).

Aquest entusiasme del públic mostra l'esperit de la que hem d'anomenar Pre-renaixença a Mallorca. Hi hem de creure, en aquest èxit que relata don Tomàs. Si més no, pel precedent on ell va anar a pouar d'amagatons. Si el gènere no hagués tengut una acceptació, no l'hauria tractat el missèr Roca —i dues vegades— ni se n'haurien fet còpies ni els miscel·laneistes l'haurien recollit als seus volums. La cosa estranya és que, essent el missèr Roca home conegut i molt celebrats els seus escrits, no denunciàs ningú el plagit de don Tomàs Aguiló. D'aquesta possible denúncia, no n'he trobat notícia, llevat de la nota ja esmentada del P. Vilafranca. No crec que n'hi hagués, ja que les edicions se succeeixen sense fer mai

mentió del missèr Roca, i, com ja he dit, Aguiló és mencionat a altres obres seves com a «autor de la **Rondaya de rondayes**». És segur que el dret de propietat literària no devia ésser tan ferm ni devia estar tan arrelat dins l'esperit de l'home com avui, que, per allò de fer-nos professionals i de comercialitzar aviat i de pressa els nostres escrits, de cada dia escrivim pitjor i deim més vanitats i més coses inútils. Però és que ni tan sols l'únic de la família Roca que tenia, segons consta, la curolla literària heretada de son pare, és a dir, don Guillem Roca i Reus (autor d'aquelles conegudes dècimes que comencen «A darrera Santa Eulari' / s'ajunta un famós congrés...»), ni aquest Guillem Roca jove, també missèr, va parlar o escriure mai d'aquest afer, que jo sàpiga. Li hauria pogut dedicar una bona fisconada, en vers o en prosa: n'era ben afectat i en sabia. No podem al·legar ignorància. L'any 1815, el missèr Roca jove era a Mallorca (anys després s'havia d'embarcar i havia d'anar a parar a l'altre cap de món, a Ciudad Rodrigo, per qüestions de família o 'herències, i allà es va morir l'any 1852), i dins el reduït clos mallorquí tot se sap i tot se coneix. ¿No havia de saber, aquest Roca fill, la publicació de la **Rondaya** per Aguiló i no havia de conèixer els escrits del seu pare?

Hi ha una sèrie de punts obscurs a l'entorn d'aquest Roques i de la seva obra, que, per ventura, si un s'hi posàs a fons, es arribaria a aclarir. L'un és qui són els seus descendents, que, en temps de Bover —segons diu aquest—, conservaven dos volums manuscrits de les seves obres. L'altre és com s'explica que les úniques obres publicades del missèr Roca vell

surten, no ja després de la seva mort, sinó poc abans de morir-se —i quan ja és a Ciudad Rodrigo— o essent ja mort el seu fill Guillem, i, a més, anònimes. ¿Les dona a la imprenta algun hereu faceto o lletraferit? ¿Es publiquen per compte d'algun erudit de l'època? ¿Bover, tal volta? Que es publiquin anònimes, no deu esser gaire estrany: era un anonim que tothom podia suplir —i de fet, el suplien sempre—, però el bon nom de la gent, la severitat d'un funcionari judicial i la discreció de l'època tenien les seves exigències.

Datar els escrits —les dues rondalles— del missèr Roca, és feina tan difícil, per mi i ara, que em veig absolutament incapacitat per fer-ho. Que són anteriors al 1815, és evident, perquè el missèr Roca es va morir el 1813. En tombar el segle, tenia poc menys de seixanta anys, i la vivor i l'agudesia d'enginy que mostra a les seves relacions em fa pensar que no són obra d'un seixantí, sobretot d'un seixantí del segle passat. De manera que els hauríem de datar dins el segle XVIII encara. És un bon precedent, i de molts d'anys, de l'esclat renaixentista. No hi ha, potser, l'esperit, que hi ha, en canvi, a l'obra valenciana: enriquiment i depuració de la Llengua, «la glòria de la Pàtria». Hi ha, tanmateix, una intenció de servir un tresor lingüístic, tal volta en vies de perdre's. I val a dir que trobam, a Mallorca, una continuïtat més ferma que a la resta de Catalunya (2).

Miquel dels S. Oliver —que era també un esperit noucentista: ciutadà, culte, refinat—, al seu recull d'assaigs **La literatura en Mallorca**, al·ludeix «el esfuerzo castizo de don Tomás Aguiló (padre)» «y la ingeniosa vena de los dos Roca», com a intents, que no varen bastar —segons ell—, per treure la nostra llengua del fang on s'havia envilida, relegada «a los usos más inferiores y plebeyos, a la rima obscena o a la **codolada** infamatoria», i diu encara, de don Tomàs Aguiló, «que con sus **Fábulas** y su **Rondaya de rondayas** conservó la tradición castiza del extraviado mallorquín». Tanmateix, per Oliver, l'inici de la recuperació és l'aparició de «La Palma» (4 d'octubre del 1840), i la resta de literatura anterior no compta més que com a possibles i vagues precedents.

El mateix pensament manté Josep Melià a la seva obra **La Renaixença a Mallorca**: tot i que adverteix que no cal esser massa rotunds a l'hora de pronunciar-nos a favor de la Renaixença com a un miraculós partir de zero ni tampoc per la tesi contrària: que la llengua i la literatura autòctones eren sempre vives a Mallorca i la Renaixença no significa res d'especial; tot i que fa aquestes advertències, dic, parteix del 1840, dels homes de «La Palma», i es refereix a l'època anterior sota l'epígraf de **Els precedents**. Partidari, jo també, de la

*amans. Redemados a
del Sr. D. Ana. de Togo-
Salas, i p. su m. a d.
whijo, i p. la de este
no Sr. D. Josef. Pal-
15. de Nov. de 1810. don 1200*

Guill. Roca

Autògraf de Guillem Roca.
1810.

prudència, a l'hora de les assercions definitives (si és que són possibles) en matèria històrica, crec, tanmateix, que necessitam un bon estudi d'aquests temps pre-renaixentistes i hauríem de valorar els homes i les obres que els integren d'una manera ponderada, però també més positiva de com fins ara han estat jutjats.

En unes condicions més lliures i més optimistes per la nostra literatura, és ben probable que les dues **Rondalles** del missèr Roca fossin avui un text clàssic de la literatura catalana. I molt segurament, el plagi de don Tomàs Aguiló no hauria estat possible. Ara que homes i circumstàncies han pres lloc, petrificats, dins la Història, seria l'hora, per ventura, d'espolsar teranyines i treure a la llum del dia aquests cadàvers plens de vida, que, des del seu vas, ens expliquen a nosaltres, homes vius i que volem viure a ciència i consciència. Per omplir aquesta buidor i per demanar l'ajut avinent que ens permeti fer la feina acomplida, he escrit i public aquestes notes vagues. Crec que les **Rondalles** del missèr Roca vell, aprofitades i augmentades (tot sigui dit) per don Tomàs Aguiló són un text ben llegible, entretingut i, sobretot, amb una importància fora de dubtes pel coneixement de la nostra llengua. En preparar una edició, acompanyada d'un estudi tan acurat com l'he pogut i l'he sabut fer. Confii desvetllar així aquella mica de curiositat que dona sentit a la nostra vida comuna d'homes civils sobre la terra.

NOTES:

(1) Transcriu les cites de les rondalles ajustant-me, fins on és possible, a la normativa ortogràfica vigent.

(2) L'Arxiduc cita, entre els autors del segle XVIII, Montserrat Fontanet i transcriu uns fragments del seu *Llibre de l'art del conró*, Joan Salas, fra Martí Pont, agustí, i fra Albert Borguny, Sebastià Gelabert —En Tià de Sa Real— i Guillem Roca i Seguí, el comte d'Ayamans —Josep Togores i Zanglada— i don Tomàs Aguiló i Cortès; dins el XIX són esmentats Josep Dameto, Pere Feliu Perelló, Pere Tomàs Moyà, Jaume Antoni Prohens, i, amb Tomàs Aguiló i Forteza i Manuela de los Herreros, ja som a l'orla renaixentista del 1873. La nòmina podia esser augmentada i caldria, sobretot, fer esment de les sàtires anònimes —«la codolada infamatoria»—, abundants en aquelles saons, la qualitat literària de les quals —discutible, però no condemnable en rodo— no ens podrà distreure del valor que tenen, si més no, com a documents històrics i lingüístics.

Certàmens a manera de Jocs Florals a Mallorca (Don Pere A. Crespí)

per Josep CAPÓ I JUAN

Amb aquest nom era conegut en els ambients culturals de Ciutat Pere Antoni Crespí i Grau. Havia nascut a la vila de Santa Maria del Camí el 3 d'abril de 1860, fill d'un honrat matrimoni format per Joan Crespí i Bibiloni i Pràxedis Grau i Comas (1) que tenien el domicili al carrer de Sant Josep, n. 38 formant cantó amb el camí de Coanegra. Als 14 anys abandona el poble nadiu perquè la seva complexió no era adequada per conrar el camp familiar i passa a viure a Ciutat on treballa a les oficines de la farmàcia Barceló del Born, al mateix temps que llegeix, estudia i obté el títol de mestre de primera ensenyança en 1883. En aquesta farmàcia contreu entranyable amistat amb la família del popular poeta Pere d'Alcàntara Penya, parent de l'apotecari Barceló. El 25 de març de 1894 contreu matrimoni amb Josepa Cànaves i Bover, filla de mare santamarièra. Mor a Palma al carrer d'Arabí, n. 21 el 16 de novembre de 1934 (2).

En dues podem resumir les activitats culturals de Crespí, la literària de la seva joventut i després la dedicació a l'ensenyança on es destaca en el camp de la pedagogia.

En 1883 un grup de joves amb inquietuds culturals funden a Palma, la «Juventud Artística» societat dedicada a promoure les Arts i les Lletres. El 5 de juliol de 1884, l'aprova el Governador Civil de la província, Manuel i Antoni M. Penya, fills de Pere d'A. són dels fundadors i Manuel és el primer president. La societat que mai no fou molt nombrosa ocupà diversos locals i es va desfer en 1887.

El 3 de maig de 1883 Pere A. Crespí —que havia redactat el reglament de la societat— pren possessori del seu càrrec de president honorari, i en el discurs parla d'un certamen artístic i literari. El 21 d'octubre següent ja es duia a terme la festa del primer certamen, presidit pel venerable autor de «La Colcada» i celebrat en una casa de la seva propietat, profusament adornada, s'havia convocat la Flor Natural, dos premis ordinaris un per dibuix i l'altre per un treball

en prosa i dos premis extraordinaris. El jurat que estava format per Ildefons Rullan, traductor de «Don Quijote de la Mancha» al mallorquí, Pere A. Crespí i Antoni M. Penya, degué ésser exigent, perquè no concedí la Flor Natural malgrat que s'hi havien presentat tres poesies. Per aquest motiu no es va elegir reina de la festa.

El 4 de gener de 1885 la «Juventud Artística» celebra el segon certamen en el Teatre-Circ Balear. S'havien anunciat la Flor Natural, dos premis ordinaris i onze d'extraordinaris, dividits entre poesia, dibuix i investigació. S'hi presentà un total de 67 treballs. El jurat dels premis de Lletres estava format per Joan Ll. Estelrich, Miquel S. Oliver, Ildefons Rullan, Estanislau K. Aguiló i Gabriel Llabrés, secretari. El jurat d'Art per Pere d'A. Penya, Ricard Carlotta i Bartomeu Bordoy. Presidien l'acte la reina de la festa Srta. Maria Salvà, el tinent de batlle Sr. Salvà i els jurats. Obtingué la Flor Natural Camèlia Cociña de Llansó, d'Olot, pels seus versos «La Buena Guarda». Obtingueren altres premis Josepa Penya, Mateu Gelabert i el propi Pere A. Crespí per «Oración en verso», etc. Estelrich féu el discurs final de gràcies.

El 14 de març de 1886 tenia lloc el tercer certamen de la «Juventud Artística» al teatre Principal, ple de gent principalment jove, fins i tot als corredors. S'havien convocat la Flor Natural, dos premis ordinaris i onze d'extraordinaris repartits també entre poesia, dibuix i pintura i investigació, n'hi havia de concedits pel Bisbe, President de la Diputació, Director de l'Institut Balear i Societat Arqueològica Lul·liana. El jurat de Lletres estava format per Josep M. Quadrado, Miquel V. Amer, Francesc M. de los Herreros, Pere d'A. Penya i Tomàs Forteza. El d'Art per Ricard Anckerman, Ricard Carlotta i Bartomeu Bordoy. Presideixen el solemne acte el conseller municipal Sr. Barceló, en representació del batlle de la ciutat, i els membres dels jurats. Obre l'acte Josep M. Quadrado. Obté la Flor Natural Francesc Casanovas i Mir pels seus versos «L'An-

gel de l'Almudayna» qui tot seguit acompanya al trono la reina de la festa Lluisseta Campaner, filla de l'historiador D. Alvar, entre els acords d'una orquesta i grans aplaudiments. Es concediren premis a Mateu Gelabert, Bartomeu Barceló Massutí, Manuel Penya, etc. (3).

Al comentar Pere A. Crespí el segon certamen a les seves memòries, escriu: «La fiesta que acabo de reseñar, imitación de los tan renombrados Juegos Florales de Barcelona es la primera que se ha celebrado en Mallorca, circunstancia por la que puede envanecerse la modestísima sociedad». Mn. Antoni M. Alcover publica en 1919 que els primers Jocs Florals havien estat celebrats en unes fires i festes de 1881, en els quals ell hi obtingué un accésit (4), però el cronista de «Museo Balear» coetani d'aquestes dates convé amb Crespí que «esta sociedad escolar es la primera que ha promovido entre nosotros estas festividades artísticas» (5).

Examinant els números de «El Diario de Palma» he pogut llegir la crònica de les fires i festes de 1881, celebrades en el mes de setembre; el dia 15 al matí a la sala de sessions de la Diputació, president Josep M. Quadrado es féu entrega dels premis del certamen literari i Artístic. El temes de Lletres, vers i prosa, podien estar escrits en castellà o català a voluntat de l'autor. Un premi fou per Joan Alcover pel seu poema «Credo» i el corresponent accésit «por un joven estudiante de Manacor llamado Alcover». Al vespre, al teatre Principal, hi hagué concert de les obres musicals premiades amb exposició de pintures i lectura de poesies també premiades. Però enlloc no apareix la reina de la festa que fes entrega dels premis (6). Al primer certamen de la Juventud Artística, 1883, sens dubte per aquest mateix motiu tampoc no es diu que sia a imitació dels Jocs Florals de Barcelona.

En canvi al certamen de 1885 en què presidix la reina de la festa qui fa entrega dels premis i al primer guardonat la Flor Natural (encara

Pere - Antoni Crespí i Grau (Santa Maria del Camí 1860 - Ciutat de Mallorca, 1934) un dels animadors del certàmens literaris de la Renaixença mallorquina.

que no existeixen l'Englantina ni la Viola) es consideren semblants als de Barcelona. D'identica forma els de 1886. Aquesta seria la diferència entre els certàmens de la «Juventud Artística» i els que els precediren.

Un grup de joves havia fet interessar la joventut de Palma en actes dedicats a les Lletres i les Arts. Pere A. Crespí era el president de les comissions organitzadores i ànima del certamen (7).

Quant a la llengua dels certàmens de la «Juventud Artística», la convocatòria i anunci dels tres certàmens era en castellà. Al primer certamen, com havem vist celebrat en to menor dins una casa particular, malgrat que a la convocatòria no es fa cap referència a la llengua, tots els treballs premiats estan escrits en castellà.

Al segon certamen celebrat ja en to major, la Flor Natural era per «la más inspirada poesia lírica castellana». D'entre els altres premis però n'hi ha dos, respectivament per un sonet i per una oda a Ramon Llull «en lengua mallorquina». Pere A. Crespí anota a les seves memòries que el secretari (recordem que ho era Gabriel Llabrés) llegí «la memoria del certamen en dialecto mallorquín».

Al tercer certamen la Flor Natural ja era per «la más inspirada

poesia lírica mallorquina». També hi havia els premis per un sonet en la mateixa llengua i altre poema de tema lliure en un o altre idioma. El català segueix avançant, anuncia també un premi per un recull de cançons populars» i Pere d'A. Penya n'oferi dos, que quedaren deserts, el primer per una Gramàtica i Ortografia breus mallorquines per ésser divulgades per les poblacions de les illes i una col·lecció de més de cent paraules no registrades en els diccionaris publicats «en nuestro idioma» (8).

El ambient cultural i literari mallorquins no s'havien encara conscientiat de ple de la renaixença catalana amb les excepcions de persones que calgui fer, però la seva flama anava prenent (9).

Pere A. Crespí col·laborà a «L'Ignorància», «La Roqueta» i altres publicacions (10) i escrivia el seu diari on hi bateguen sentiments d'afecte per la seva família, amics i poble nadiu. La seva producció literària, tant en prosa com en vers és bilingüe, com la de la majoria d'escriptors del seu temps.

He dit al principi que Crespí obtingué el títol de mestre, però mai no exercí l'ensenyança primària. La seva principal ocupació fou preparar i formar alumnes de magisteri. Per aquest fi en 1891 publicà «Nociones Elementales de Pedago-

gía», volum de 206 pàgines, saludat amb satisfacció per la premsa del seu temps i que meresqué una reedició en 1896 (11). Fou el llibre de text de la «Escuela Normal de Baleares» tant del centre masculí com del femení que dirigia la Madre Alberta al col·legi de la Puresa (12). Rufino Blanco en fa memòria al seu «Diccionario de la Pedagogía» (13).

Amb motiu de la mort de Pere A. Crespí, «Correo de Mallorca» publicà a primera pàgina una semblança de la seva personalitat. Entre altres coses diu: «El seu nom és digne de quedar consignat en la nostra biografia mallorquina perquè no tenim dret, després de la seva mort, a respectar la seva modestia i deixar anònimes les seves múltiples aptituds. Dotat d'una claríssima intel·ligència, d'un criteri rectíssim i d'una extraordinària cultura general era un vertader mestre apte per ensenyar molt més que el que ensenyen les assignatures» (14).

NOTES:

(1) Arxiu diocesà. Llibre de baptismes de la parròquia de Santa Maria del Camí. Tom de 1853 a 1861.

(2) Arxiu Crespí, on s'hi conserva el diari manuscrit de Pere A. Crespí i Grau, epistolari, paperetes d'exàmens, convocatòries i actes dels jurats dels certàmens de què parlaré al text, retalls de diaris i altres notes interessants, en poder de Pere Crespí Canaves, fill del biografat.

(3) Arxiu Crespí.

(4) «D. Josep M.ª Quadrado» Palma 1919, p. 16.

(5) «Museo Balear» Epoca II, Tom I, n. 1. 15 enero de 1885.

(6) «El Diario de Palma» 16 setembre de 1881.

(7) i (8) Arxiu Crespí.

(9) V. també «La Renaixença a Mallorca» de Josep Melià. Palma Editorial Daedalus. 1968.

(10) «Correo de Mallorca» 20 de novembre de 1934 «Don Pedro A. Crespí» article signat per A. M. P., - Antoni M. Penya. Nota facilitada per Damià Ferrà-Ponc.

(11) Primera edició. Palma Establecimiento Tipográfico de Juan Colomar. Segona edició. Palma Est. Tipográfico del Comercio.

(12) Notícies facilitades per Pere Crespí Canaves.

(13) Madrid, 1907. Tomo I, pag. 502. Topografía de Archivos y Bibliotecas.

(14) «Correo de Mallorca» Id.

TESTIMONIS DE LA GUERRA

Llorenç Villalonga

A Damià Ferrà-Ponç li interessien les impressions dels qui veïerem —i com veierem— la guerra civil a Mallorca. Ell sabrà perquè ha sol·licitat la visió d'un testimoni com jo que, en 1936, comptant trenta nou anys, es trobava molt lluny de fer el soldat, com diuen agradosamente els catalans, i que per la seva professió de psiquiatre de la Diputació ni tan sols pogué ésser testimoni de l'aventura de Bayo al front de Manacor. Segurament interessa parlar no de la part bèl·lica, sinó de l'ambient moral de l'illa durant els anys 1936-1939. I, d'això, si que puc parlar-ne amb coneixement i ho faig amb gust sols perquè m'ho demana el meu amic. Consignaré, d'una vegada per a sempre, que acostum moure'm per afectes personals i que apreciï l'individu sobre la massa, fent honor al criteri de Molière:

Sur quelque preference une estime se
[fonde
Et c'est n'estimer rien que estimer
[tout le monde.

La República no tenia simpaties a Mallorca, però tampoc no era odiada. El nostre poble és contemporitzador. Aquesta terra, si no és una Arcàdia, sembla prou pacífica i un clàssic ha notat que aquí no hi ha animals verinosos. Les commocions polítiques del continent havien, no obstant això, creat un feixisme que no passaria de dues dotzenes d'afiliats. La República era un fet, ja que el Rei se n'havia anat, i com a fet calia admetre'l. Mentre a Madrid alguns cridaven allò de En Enero, Juan Tercero, els assenyats mallorquins remugaven en veu baixa: Callau, ja està fet.

Quan esclatà el Moviment Nacional, molts pensàrem que tot s'arranjaria amb una crisi ministerial i ens creuàrem de braços però quan caigueren bombes sobre Ciutat, tant la Falange com la CEDA, que portaven una existència anèmica, no eren a temps per inscriure els qui corrien a llurs organitzacions. Josep Moragues i Montlau, amic meu de tota la vida, anà a buscar-me al cafè. «Tant Zayas com jo,

digué, podem afirmar que si anam endavant —i hi anirem— ho deurem a les bombes que ens envien des de Barcelona. Quant a tu, ja n'he parlat amb el Jefe —el Marquès de Zayas— i et destinarem a un Centre de Socors de la Defensa Passiva. Naturalment, (i endolcí l'ordre amb un somriure) sempre que tu hi vinguis a bé.» «Vosaltres comandau», vaig respondre. «Yves Bernanos, prosseguí, com que té divuit anys, anirà voluntari al front, però tu, que ets metge i no ets cap infant...» «He complert els trenta nou», vaig dir rient. «Per això, en lloc de pegar tirs, curaràs ferits a la Defensa Passiva», concretà Moragues. «En temps de guerra, estimat, ve a ser igual».

El front de Manacor, tot i que Bayo fos un bon militar, acabà en un reembarcament, entre altres raons perquè des de Madrid no li enviaren reforços. Aquella retirada encoratjà els mallorquins, que suposaven acabada la guerra, quan estava començant i havia de durar prop de tres anys. Els bombardejos aeris amainaren. La República s'interessava més pel front de Madrid que pel de Balears i, paulatinament, es desentengueren de nosaltres. Al govern de la Generalitat de Catalunya, igualment, li interessava més la situació de la Península que no la nostra.

Hom podria dir que durant el segon i tercer any de la guerra estiguérem aïllats i visquérem quasi miraculosament dels fruits de la terra, que, com sabem, no és gaire rica. Jo m'havia casat en novembre de 1936 amb la meva cosina Maria Teresa i com que no teníem res que fer a Ciutat (la meva clientela s'havia dispersat i per altra part ens trobàvem sense diners) ens refugiàrem al camp, on la pobresa no es sol confondre amb la misèria. Mai no ens havíem sentit tan a plaer com en aquella pobresa de chimenea y huerto cantada per Lope de Vega, ni ens hauríem suposat tan espartans. Mai, tampoc, tan senyors, vivint d'allò que per motius morals ens donaven alguns arrendataris que no podien pagar-nos. En aquell ambient de

pau que després he idealitzat a Bearn (a la Península la gent es destroçava esburbadament, però què hi podem fer?) vaig concebre l'obra que més estim. Rebutjant Mort de Dama, que és una caricatura, vaig intentar el retrat o si voleu el poema de Mallorca. D'una certa Mallorca, és clar, eliminant horrors, tacsos i crims. La meua Mallorca, en definitiva.

Visquérem dies clars i pastorils. Foren com unes vacances, tot un seguit de transgressions culturals i socials insospitades. Tres dies per setmana davallava, el matí, a la meua consulta de la Clínica Mental de Jesús de Ciutat i al meu Centre de Socors, on mai no hi hagué cap ferit. No tenia benzina i, per això, viatjava en tren i m'agradava escoltar les converses del proletariat, més netes que les descrites pels autors neorealistes de postguerra. Record la de dos homes que mantenien una disputa enfurismada i quan esperava, com a colofó un insult brut i mal sonat, el qui semblava més forçarrut baixà la veu, tancà els ulls i s'acomodà en el seient, mormolant com un vescomte versallesc:

—Ves... formiga.

Vaig pensar que allò es mereixia un premi literari i que als meus trenta nou anys, després de freqüentar universitats i llegir clàssics francesos, encara podia aprendre moltes coses d'un analfabet forçarrut i salvatge que viatjava en tercera classe.

Als peus de la Serra que defensa l'illa dels freds de la tramuntana, la pobresa, com he dit, no arriba mai a la misèria negra de certes barriades de les megalòpolis industrials. A Bearn trobàrem, Maria Antònia i jo, aquella pau no exempta de l'angoixa que li serveix de contrapunt i que em permeté filosofar un poc sobre la vida. Estic d'acord en reconèixer que molts d'altres mallorquins, blaus o rojos, tant se val, ho passaren pitjor que nosaltres, però tal vegada fou perquè no saberen conformar-se a la realitat que els havia tocat en sort. He conegut gent que feia una tragèdia de no trobar sucre ni tabac ros. «Es

ESQUEIXOS - ESQUEIXOS - ESQUEIXOS - ESQUEIXOS

Llorenç Villalonga enquadrat en els serveis sanitaris de Falange Espanyola. 1936.

que tampoc no he pogut comprar sabó», em deia una damisel·la. «Si hom es dutxa diàriament no en necessita i la pell hi surt guanyant». «És que no hi estic acostumada i, a més a més, el termo no funciona». «Ningú no està acostumat a res fins que no s'hi acostuma: estam en temps de guerra» «No sé perquè hi ha d'haver guerres... Amb tu no es pot parlar, amic».

Era veritat. Jo no podia parlar d'allò que ignor. Victor Hugo, confonent desig amb realitat, pronosticà que en el segle XX no hi hauria guerres i no podem dir que encertàs. «Doncs, jo protest de les guerres». «D'acord, protestem. Mirem el rellotge... Dintre dues hores ja no n'hi haurà... potser. Estàs contenta?».

Bearn fou, per a nosaltres, una típica evasió. Jo també som, com la damisel·la que acab de citar, un enemic de les guerres, cosa tan òbvia i inoperant com si em declaràs enemic del càncer. La vida s'havia fet, a Ciutat, insuportable, no sols per la fam i les bombes, que encara n'arribava alguna, sinó per l'ambient moral i desvergonyit. A la tertúlia de R. s'hi podien trobar, cada tarda, dos falsos títols nobiliaris i un invertit. Per tot

arreu somiaven rojos, espies i conspiradors. Es cometien crims i venjances personals. Les persones més que conversar, lladraven. Els qui coneixen la meua simpatia pels refinaments de la societat europea en el seu moment més madur —el segle XVIII francès— comprendran quina violència vaig haver de fer-me a Ciutat per relacionar-me en certs moments amb alguns primitius a fi de salvar vides amigues i llibertats amenaçades. En aquest sentit esmentaré dos casos per demostrar la confusió dels esperits i la manca absoluta de la dialèctica que renunciava a pactar perquè preferia cridar.

Pactar, no obstant això, és de vegades indispensable, àdhuc en temps de guerra. Pertanyent a la Defensa Passiva jo estava en tractes amb els qui manaven en aquells moments i que eren, a vegades, excel·lents persones encara que no sempre ben orientades. Un horabaixa, a la plaça de Bunyola, vaig topar-me amb Yves Bernanos, fill de l'escriptor Georges Bernanos. Pare i fill eren grans amics d'Alfons de Zayas, cap de la Falange a l'illa, i ben feixistes. El fill lluità contra les forces de Bayo, voluntari. Temps després, retornats a París, Georges Bernanos escrigué un llibre, Les Grands Cimetières sous la Lune, molt antifeixista. Yves tenia divuit anys. Jo era molt amic dels seus pares, sobretot de la mare que era encisadora, i havia dinat a casa seva. Yves, però, que estava no diré gat però sí electritzat, no em conegué. M'abordà, malgrat tot. «He vingut —digué, tractant-me de tu— per fer llevar alguns rètols republicans dels carrers. Aquest General Villalonga que veig aquí, devia ésser un roig». «No era roig, sinó que era el meu pare, i sempre fou monàrquic». Es donà per satisfet, però com seguia electrizat i, a més a més, era francès, em demanà trenta duros per sopar. (Un sopar, en 1936, solia costar quatre pessetes). Li vaig dir que no fos poeta, que jo no duia els trenta duros, però que vengués a sopar a casa. Acceptà i es calmà perquè no li donàrem alcohol, sinó aigua fresca. Ja recobrat em demanà si coneixia Llorenç Villalonga, que era amic dels seus pares. «És clar que el conec, Yves. Som jo mateix. I per cert que a ta mare, que és una gran senyora, li semblaria molt incorrecte que m'haguéssis demanat trenta duros i que hagués volgut sopar amb mi sense saber jo qui era». Rigué, tot dient que

aquelles menudències eren ridícules en temps de guerra, cosa en la qual no li mancava raó.

El segon cas que vull consignar és el de l'il·lustre militar Ricardo Fernández Tamarit, referent als mallorquins que havien signat, abans d'esclatar el Moviment, el famós Missatge d'adhesió a Catalunya. Aquells mallorquins, que per cert no tenien res de rojos, als quals jo havia combatut abans de la guerra, fet que em situava bé entre els «elements d'ordre», es trobaven en perill i vaig consultar amb el senyor Barrado —un dels caps locals de Falange? què es podia fer, ja que Tamarit parlava de desterrar els signataris del Missatge fora de l'illa. Després de veure'm amb Miquel Forteza i Miquel Ferrà, vaig induir-los a rectificar. Sembla que ho feren, i vaig publicar al diari «El Día» (23.X. 1936) un article titulat La remisión de las culpas on deia, entre altres coses:

Me creo en el caso de rogar al señor Tamarit y a los buenos españoles un minuto de reflexión. El meu article era clar i, naturalment, intentava congratular els qui comandaven en aquells moments. Es tractava d'un maquiavelisme ben elemental, per cert.

Al dia següent, el senyor Tamarit em responia en el mateix periòdic i en termes molt cortesos, que ell era catòlic, però que creia que existien culpes cuya remissió es difícilíssima. Cit textualment: Tamarit no escrivia imposable, sinó difícilíssima. Admetia, doncs, el diàleg. El senyor Barrado l'havia admès també. Bona falta ens feia a molts, perquè d'alguns dels signataris del famós Missatge es deia que, en veure Ciutat bombardejada per l'aviació enemiga, havien intentat relacionar-se amb la Generalitat de Catalunya per comptes de retre-li l'illa. Proposicions així en temps de guerra es castiguen amb pena de mort (o amb medalles i ascensos, segons la zona en què es trobi el mediador).

Trec a llum aquestes coses —algunes comprovables tan sols consultant la col·lecció de «El Día»— no per jutjar o condemnar ningú, sinó perquè les he viscudes i per donar una idea, com m'han demanat, de les vicissituds durant la guerra civil a Mallorca.—LLORENÇ VILLALONGA.

Sobre la cultura autòctona a Mallorca

per Josep MASSOT I MUNTANER

He conegut amb una mica de retard l'informe sobre *La cultura autòctona en Mallorca* que Antoni Serra ha publicat a la revista dels jesuïtes de Madrid «Reseña», el març d'enguany. Serra hi denuncia amb agudesa l'analfabetisme, el diletantisme, la precarietat, el dogmatisme, l'autodidactisme, la manca de mètode de treball i de disciplina intel·lectual... Dissortadament, però, l'article és una mostra evident d'aquest dogmatisme, d'aquest autodidactisme, d'aquesta manca de mètode de treball i de disciplina intel·lectual. És una autèntica llàstima que hom no es limiti als camps que coneix i que pot judicar amb un mínim de rigor, sense el perill de caure en generalitzacions abusives, de fer afirmacions gratuïtes o d'equivocar-se en qüestions de detall o de plantejament.

Limitant-nos només al terreny de la investigació històrica, a la qual Serra dedica tres columnes, no costa gaire de veure-hi la confirmació del que acab d'escriure. Antoni Serra assenyala amb raó —i no és el primer, evidentment, bé que mai no cita la bibliografia anterior— les dificultats amb què topa la investigació a Mallorca i el concepte localista, «de província», dels nostres historiadors habituals, més aficionats que no professionals. Ara: el lector desprevingut

(l'article ha aparegut a Madrid!) en traurà la impressió que ningú mai no s'ha dedicat amb serietat a l'estudi de la nostra història, com si no existissin un Josep M. Quadrado, un Alvar Campaner, un Tomàs Aguiló, un Miquel dels Sants Oliver, un Gabriel Llabrés o —*hélas!*— un Joaquim M. Bover, per citar només uns quants noms indiscutibles i no gens sospitosos; com si no existís el «Boletí de la Societat Arqueològica Lul·liana», que ha publicat milers de documents importants —qui ha dit a Antoni Serra que reproduir documents sigui inútil?— i centenars d'articles ben aprofitables; com si recentment no hagués aparegut la revista «Mayurqa», que ens ha donat treballs prou seriosos sobre història de Mallorca; com si no sortissin els «Estudios Lulianos», etc. És possible de discutir mètodes, de lamentar interpretacions, de corregir omissions, però no és honrat d'ignorar olímpicament —o menysprear, que encara és pitjor— aquesta activitat. Tant de bo que aquestes «monografies» i aquests «folletos y pliegos» a què es refereix amb poca simpatia Serra fossin encara molt més abundosos. Sense la feina modesta, humil i desagraïda que aquestes monografies representen no és possible d'arribar a les síntesis brillants; sense molta feina rigorosament

positivista no és possible d'arris-car-se a interpretacions que pre-tenguin una certa validesa. I és evident que no tots aquests treballs són tan arbitraris, tan esquemàtics i tan simplistes com insinua Serra.

I arribam a un altre punt una mica grotesc de l'informe sobre la cultura autòctona a Mallorca: Antoni Serra descobreix amb terror que «la majoria de historiadors mallorquines pertencen al clero (mossèn Llabrés, mossèn Pons, padre Veny, etc.) o bien son aficionados», amb la conseqüència —en tots dos casos— de «la falta absoluta [...] del método de trabajo y la disciplina intelectual». Potser caldria aclarir que Pere Llabrés no és historiador sinó liturgista, i que el pare Veny és un arqueòleg que treballa amb un mètode no inferior al dels seus col·legues mallorquins, de la mateixa manera que mossèn Pons és un historiador aficionat que, pel fet d'esser capellà, no treballa millor ni pitjor que dotzenes d'altres aficionats, bé que en canvi ens ha donat una sèrie d'obres molt sovint discutibles, però sempre interessants. Convé no oblidar, d'altra banda, que les històries de Pollença i de Sóller, excel·lents per al seu temps, són degudes respectivament, a mossèn Mateu Rotger i a mossèn Josep Rullan, i no són ni de bon tros les úniques.

 ESQUEIXOS - ESQUEIXOS - ESQUEIXOS - ESQUEIXOS

El paper del clergat dins la cultura a Mallorca: un tema polèmic. Llorenç Ribes vist pel dibuxant Joaquim Maria Domènech. 1927.

meves reserves enfront d'Alcover. Cal no oblidar, però, la seva aportació decisiva en tants de camps de la nostra cultura, reconeguda per Gabriel Alomar mateix al *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* de l'any 1906: «Obra essencial d'unitat —deia Alomar— és la realitzada de cap a cap de Catalunya pel benemèrit iniciador d'aqueixa assemblea, Mossèn Alcover».

I arribam al final, ben sorprenent: «La investigació, pues —conclou Serra—, se ha desenvolupat lamentablement en unos medios muy precarios y según los condicionamientos señalados. Aunque sí es cierto que durante los últimos años, pese a que se mantiene el espontaneísmo [sic] en demasiadas ocasiones, han surgido investigadores responsables, con indudable capacidad intelectual, restituyendo la seriedad científica al trabajo de investigación: Bartomeu Barceló, Guillem Rosselló Bordoy, Vicenç Rosselló, Miquel Barceló, etc.». En realitat, Bartomeu Barceló i Vicenç Rosselló són geògrafs; la talla de Miquel Barceló com a historiador de temes mallorquins encara «està per demostrar»; Guillem Rosselló Bordoy, essencialment arqueòleg, ha publicat un parell de llibres discrets —pèssimament traduïts al català—, que no ens autoritzen a pensar en un trencament amb els historiadors mallorquins anteriors.

Hi ha molts altres aspectes de l'«informe» de Serra que mereixerien un comentari. Em sembla que n'hi ha prou, però, per a qualificar-lo d'«informe poc informat» i per a demanar, una vegada més, una mica més d'autèntica serietat i de responsabilitat a l'hora de judicar persones i actituds.

ques aportacions vàlides de la clerecia mallorquina.

De més a més, Serra censura la «preocupación por las vidas de santos y beatos/as» que domina a Mallorca, com si santa Catalina Thomàs, sor Francina Aina Cirer o sant Alonso Rodríguez no fossin personatges prou rellevants per a merèixer una biografia adequada. La història religiosa té cada vegada més importància en el món científic, i no és ni poc ni molt un domini clerical: grans especialistes en història religiosa són agnòstics o ateu i utilitzen sovint metodologies marxistes o freudianes, que permeten a vegades uns resultats no gens menyspreables. És veritat que a Mallorca domina encara un tipus d'obres més

o menys apologetiques, però no podem oblidar contribucions recents com les de Llorenç Pérez Martínez, Gabriel Llompart o Benet Colombàs. No crec que sigui lícit, tampoc, de criticar mossèn Torres Gost perquè ha publicat un volum d'uns quants centenars de pàgines sobre Costa i Llobera. És perfectament normal que un hom discuteixi el seu enfocament o els seus resultats, però resulta fora de lloc dubtar de l'oportunitat d'una biografia de Costa.

Parlant de clericalisme i anticlericalisme —en termes més aviat desfasats—, Serra desemboca, com era de preveure, en l'enemistat entre Gabriel Alomar i mossèn Antoni M. Alcover. He expressat més d'una vegada les

TRES POEMES

per Rafel JAUME

Dibuixos de M. Rivera Bagur

I

**US PODRIA DIR MOLTES
COSES...**

*Us podria dir moltes coses
parlar-vos de fam
a la India;
dels negocis de la gent
del carrer meu;
del món fals
que m'he creat amb llibres
i altres papers;
de les angúnies
del cap de casa per poder
arribar a dissabte;
de les faroles altíssimes
que posaren perquè hi vegin
els conductors de cotxes;
dels petits carbons
que diu el pa davall
a les vuit del matí encara;
del darrer carro vist
amb un gos fermat.*

Si jo pogués volaria.

Si pogués, però no puc.

*A terra estic. Sóc feixuc.
com coixí de malaltia.*

*Si pogués ho donaria
tot amb ales i desig.*

*Del núvol més alt, enmig
el trenc d'alba em trobaria.*

Si pogués... Però no puc.

Ni carn tenc. Només tinc roca.

La llenya fou abans soca.

Jo de colom sols el buc.

22.XII.1971

II

BENVINGUDES

Al rei el reb un altre rei.

*Al cap d'Estat, un altre cap d'Es-
tat.*

Al ministre, un col·lega.

A l'amic, un amic.

Als bens, un carnisser.

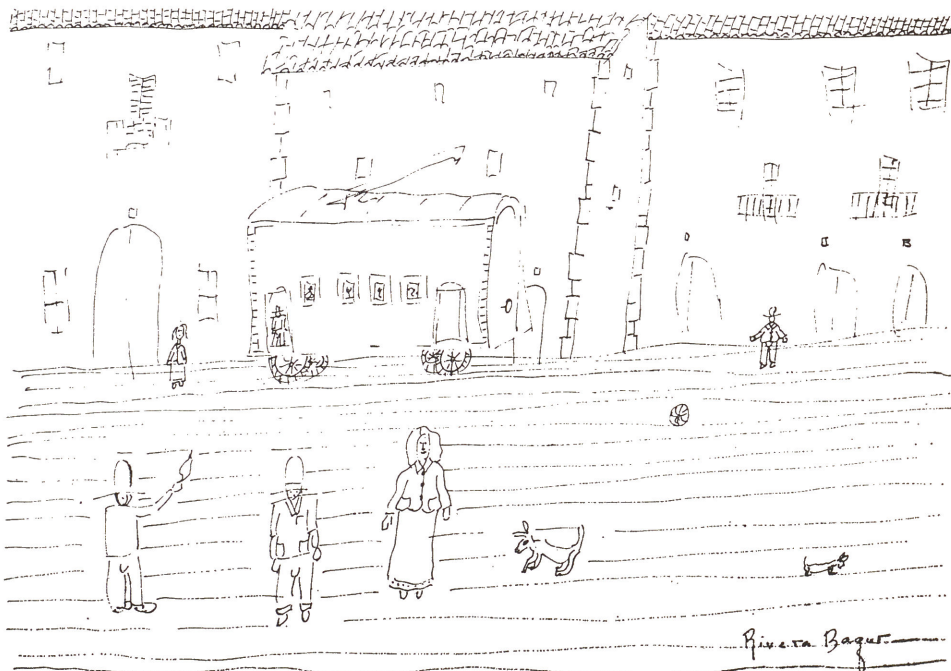
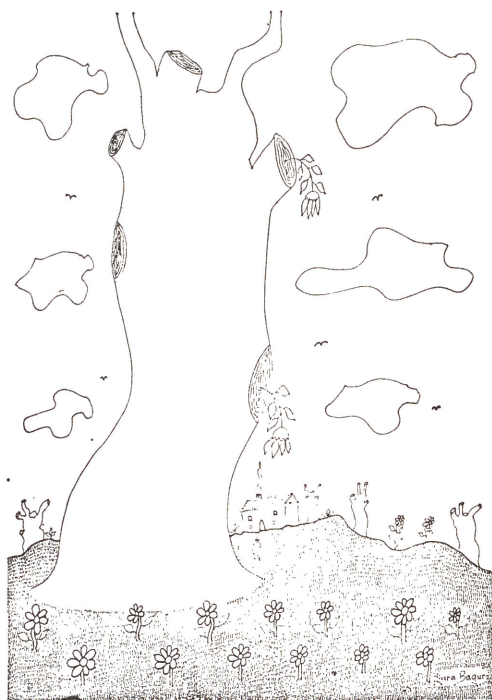
*A mi em reb, a casa meva,
el gat amb ungles més sinceres.*

29.VII.1971

III

A MIQUEL RIVERA BAGUR

*Quan cantarà aquest ocell
de paper que tu posares
dins una gàbia de veres?
Quan cantarà aquest ocell
de paper, tu i jo serem
mans plegades per a sempre,
morts de veres.*

ART

SOBERATS (Ariel)

Farà uns mesos, exposava a la galeria Ariel de la Ciutat de Mallorca Frederic Soberats. Essent aquesta la primera mostra del seu art, hem cregut necessari donar als lectors una visió dels aspectes més significatius de l'artista. Caldrà també adonar-se'n, en primer lloc, que es tracta d'un home nat a Mallorca i que avui i aquí desenvolupa un art determinat, fet que sens desvincular-nos d'uns corrents socials, polítics, econòmics, i alhora artístics, pot dur-nos de bell nou a la tan reiterada situació de l'art, en l'únic caire —el del fàstic— en què, honradament, pot ésser vist.

Frederic Soberats va néixer a Santa Maria del Camí l'any 1935. Fill de pares francesos —família modesta— i padrins mallorquins i alemanys; es trasllada a Ciutat als sis anys, ingressant al col·legi de La Salle. En 1949 iniciaria els estudis de Comerç, així com una perllongada assistència a les classes nocturnes d'Arts i Oficis. Frederic ha treballat amb l'escultor Francesc Salvà del Pont D'Inca en escultura religiosa, i en la confecció de capelles i retaules. Foren els cinc anys amb aquest escultor que li donaren els inicis d'un ofici, i per tant la inculcació d'uns problemes plàstics. Anys després muntaria l'actual taller de la seva propietat, des d'on començà fent-hi feines per encarrec. També ha ajudat Cividini, endemés de realitzar la restauració de la capella de Sant Sebastià de la Seu.

Soberats ha estudiat l'art negre (màscares), l'art xinès i japonès, després d'això va poder comprendre Picasso i Miró. S'ha interessat sobretot per l'arqueologia, i per tota mena de formes primitives en art. Alguns noms d'artistes podrien ésser: Durren, Rembrandt, Cézanne, Daumier, Brancusi, Greco, Goya (pintures negres), etc. Les lectures d'art i literatura poc ordenades, té una estima especial per l'infern de Dante, i els treballs de Homer.

L'obra de Frederic Soberats obviament és influïda pels corrents d'un art primitiu que a voltes pot dur-nos a la memòria les enormes formes de l'illa de Pasqua, o bé les màscares d'un art negre o xinès, així com tots els reflexos d'una problemàtica pictò-

per «CRÒNICA DE TRES»

rica de les teles negres de Goya. L'obra de Frederic, abarrocada, literària i eclèctica, sorgida d'una no-coherència en un procés d'adaptació de l'art, on podem topar-nos des de les formes més inversemblants d'un objecte d'antiguitats, fins a l'entrecuixes d'un Príncep Baltasar a Cavall.

Quant a procediments tècnics, treballa la plometa, anilines (tintes de colors), el pastel i l'acrílic.

En comparació a altra gent, l'obra de Frederic no tengué un èxit comercial, fet explicable des del caire de la situació actual de l'art: un poble que necessita un art i que sols pot recórrer —per una no formació artística— a les vulgaritzacions de pintors comercials.

La pintura de Soberats és poesia que va resolta a una tela, fruit de una problemàtica interior —també el sentiment lligat a la tècnica—, i prou lluny d'esdevenir-nos una pintura social.

SERT (4 Gats)

Aquesta nova galeria d'art s'inaugurà amb una exposició col·lectiva on figuraven alguns noms fonamentals de les arts plàstiques dins la Mallorca d'avui. Uns ja coneguts; altres eren joves innovadors que fan endevinar un futur esperançador. La temptativa dels **4 Gats** sembla haver-se consolidat econòmicament i ha sabut mantenir una línia de gran interès, exceptuant alguna mostra lamentable com la «pseudonaïf» Carmen Ramírez. Malgrat tot, és una exposició com **Ensenya 1** la que ens dona la mesura d'aquest novell centre artístic, inquiet i progressiu.

Tot i amb un retard no sempre excusable, donarem notícia des d'aquesta secció de les mostres dels **4 Gats** que ens han semblat més significatives per a la concreta circumstància mallorquina. Així l'exposició de Josep-Lluís Sert organitzada per dos joves arquitectes —Josep Ferragut i Lluís García-Ruiz— que saberen transformar la sala en un autèntic **espai Sert**. Comentar la labor arquitectònica d'aquest català universal seria, com a mínim, ridícul. Diguem, emperò, que ens fa adonar de la línia interessantíssima que prenía l'urbanisme català

durants els anys de la Segona República, fet que pressuposava una concepció social i política força diferent d'aquella falsa «grandeur» feta de tristes imitacions imperials que ofegà l'arquitectura de la postguerra. Si la visió de l'obra de Sert contribueix a afermar un concepte més al dia dels problemes arquitectònics entre nosaltres l'objectiu haurà estat aconseguit. Ens sembla, amb tot i això, que els defensors d'unes construccions falsament medievalitzants o d'un folklorisme ensucrat i matusser no es deixaran batre fàcilment... Entre els joves que ens donen a conèixer Sert i els qui patrocinen la pintura desfasada de Bernadí Celià hi ha un abisme. Disortadament aquests últims són els qui, fins ara, configuren la fisonomia de la nostra illa.

BRUNET (4 Gats)

L'exposició retrospectiva de Brunet en els **4 Gats** ens permeté abastar la seva significació dins el panorama mallorquí, tant limitat i anacrònic fins temps recents. Aquest artista és un dels pocs noms al marge d'aquesta tònica mediocre i estantissa de l'art nostre. N'oferim una notícia biogràfica i una valoració de la seva obra.

MIQUEL BRUNET I MIQUEL.—(Manacor, 1920). El seu pare era obrer a una fàbrica de perles. Estudis primaris a l'Escola Pública de la ciutat nadiua. A la infantesa sofrí un accident que l'obligà a la immobilitat i començà a omplir les hores fent dibuixos. Aprengué l'ofici de sastre a Manacor i Barcelona. En aquesta ciutat —cap als vint-i-dos anys— estudià les tècniques artístiques a l'Acadèmia Tàrraga i féu el seu primer quadre. Començà a utilitzar l'oli. Es relacionà amb Andreu Llodrà, Mateu Forteza, Lluís Ortas i, una vegada integrat en el Grup Tago, amb Rafel Jaume, que l'influï i orientà. Exposà a la Caixa de Pensions de Manacor, a les Galeries Quint... Cap al 1960 sojornà tres mesos a Madrid: dibuixà al Cercle de Belles Arts, veié molta pintura i tractà Olga Sacharoff. Analitzà a fons les regles de la proporció de J. Torres i Garcia. Allunyat del postimpressionisme —especialment del de l'Escola de Pollença—, admira Goya, Darío de Regoyos, Ortega Muñoz; sent preferència pels cubistes: Léger, Gris...; entre els mallorquins li interessan Ramis i Rivera Bagur.

La part millor de la seva obra —a vegades fluctuant estilísticament— són les seves visions dels camps, petits objectes, animals, silenciosos racons vilatans... expressades en un llenguatge contingut, suau, en formats reduïts. Brunet, admirador de la vida camperola i distant de les ciutats enfollides, és un poeta plàcid i serè de la senzillesa.

NOTICIARIS

Rosa dels vents

DE MENORCA

Dues novetats editorials interessants

per **Eric Taltavull i Femenias**

«ELS PASTORELLS» d'autor anònim

El **Dia del Llibre** proppassat ens ha ofert, com cada any, una sèrie de novetats molt interessants. Si bé que, entre totes elles, una mereix especial atenció. No és ni la més bona ni la més dolenta, ni la més ben editada ni la més mal editada, és, però, la més nostra. Ens referim a **ELS PASTORELLS**, aquest drama senzill del naixement del Salvador que, gairebé tots, a la nostra infantesa, hem vist representat als diferents indrets de la nostra estimada illa.

Andreu i Lluís Casanovas i Germà Coll han realitzat un treball valuós i d'interés. Hom sap que enfrontar-se amb una reedició és quelcom ingrat i

diffícil, quant i més si el llibre procedeix d'algun autor anònim, té un caire popular i ja és relativament antic.

El lingüista que s'enfronta, doncs, amb un d'aquests textos es troba, d'entrada, davant la necessitat de pendre decisions tan importants com aquesta: s'ha de respectar el text tal i com el va escriure l'autor o s'ha d'adaptar a les normes gramaticals avui vigents?

Aquestes decisions s'agreugen més encara quan el text està escrit en un dialecte, com el nostre, tan particular i amb tanta riquesa pròpia. L'adaptació a l'estructura actual de la llengua, pot significar la pèrdua de molts dels seus valors intrínsecs? o, ben altrament, és possible una adaptació sens que perdi el text cap dels seus valors originals?

El criteri d'adaptació a l'estructura actual tot respectant **única i exclusivament** el que es pot respectar, ha estat el que han seguit els responsables de l'edició. Criteri que hem de lloar donat que prova la maduresa intel·lectual i la consciència lingüística dels senyors Casanovas i de Germà Coll.

Quant al criteri de selecció dels textos s'ha fet una feina acurada i perfecta. La comparació dels textos: el de Maó, el de Sant Lluís —ambdós fusionats a l'edició que en féu «EL BIEN PÚBLICO» el 1933, preparada Mn. Roc Coll i Orfila— i la d'Es Castell, han fet que l'obra que ens ofereix Edicions Nura, de Ciutadella, sigui la més completa i la més autèntica, donat que s'han pogut treure i afegir textos que hi sobraven o hi mancaven a les diferents edicions i manuscrits que corrien per les biblioteques d'erudit.

El próleg del llibre és un assaig molt ben fet sobre aquest conegut drama popular que prova la serietat del treball i ens introdueix admirablement dins una obreta que sols vessa senzillesa, fe i bondat de cor.

Les precisions sobre l'autor i sobre la data en què fou escrita, aporten notícies de primera mà i sostenen una hipòtesi que ens sembla la més adient.

Sens dubte aquest pot ésser —i hauria d'ésser— l'inici d'una investigació de la literatura menorquina del segle XIX, no sols oblidada, sinó desconeguda.

«LA CASA RURAL Y LA ARQUITECTURA TRADICIONAL MENORQUINAS», DE TOMÀS VIDAL I BENDITO

A l'estiu de l'any passat va sortir de bell nou aquest fullet com a separata del Butlletí de la Cambra de Comerç de Palma, i fa poc temps ha reeixit, publicat pel Departament de Geografia de la Universitat de Barce-

lona, del qual n'és professor l'autor de l'obra.

Qui cerqui, a les seves quaranta planes, una anàlisi molt concreta d'un tipus d'estatge tradicional, ha de quedar ben sorprès. Certament, el treball enceta moltes més qüestions. Com diu l'autor —i venc d'acord amb la seva opinió—, «la casa, al igual que la actividad agraria de la que es centro, son hechos históricos culturales y sociales». Heus ací, en aquesta frase, els temes esbrinats a la feina de Tomàs Vidal. I precisament des d'aquesta perspectiva és d'on es veu tot el seu valor.

Les quatre parts del text podrien ésser agrupades en dues temàtiques generals. La primera, que omple més nombre de planes, és la consideració del conjunt d'edificis de diferent tipus que presideixen les terres del camp menorquí. L'autor dóna una visió del conjunt i passa, llavors, a parlar de cada peça d'habitació, de cada element construït, analitzant amb molta solta i amb un aplec d'informació minuciosos i molt il·lustratiu, la funció dins l'explotació de cada indret o cosa, el paper històric i l'evolució fins el temps més actual; com s'hi viu, que en pensa la gent del camp i com curen dels seus habitatges. Açò compon les dues primeres parts del text, tot començant per l'agrupació d'edificis lligada amb l'estatge —el conjunt anomenat «ses cases», fortament personalitzat— i seguint a la segona part, amb les construccions escampades arreu de la propietat, que estructuren un paisatge singularment humanitzat.

Una segona temàtica, si bé no tant diferent de l'anterior quant al seu tractament, es refereix les tècniques i materials emprats, fins a fer una referència al problema de l'origen, connexions i futur de la arquitectura tradicional menorquina. En aquest punt, un aspecte important i característic de Menorca és la cantera i construcció «basada en un material perfectament trabajado consistente en geométricos y racionales sillares extraídos de canteras de piedra caliza relativamente blanda o **marès**». La informació donada sobre aquesta i d'altres qüestions, confirmant testimonis de primera mà, prou sistematitzats, amb aportacions geogràfiques i històriques, és ben interessant.

L'autor no es resisteix a donar contínues referències als trets de l'explotació agrària, als noms en pla dels objectes, indrets de la casa i feines del camp, i també dades molt vives, sobre l'estat actual de la casa rural menorquina, aquesta casa d'una blancor esglaiadora a gran nombre dels edificis existents: «La blancura de las construcciones es lo que más llama la atención al observador y esta blancura se ha convertido en tópico y **slogan turístico**». Tota aquesta lletra petita a cavall entre l'anècdota i l'informació minuciosa sobre molts as-

pectes, enriqueix deefinitivament l'obra de Tomàs Vidal.

Cal admetre amb reserves algunes qüestions, com la teoria d'evolució històrica de l'edifici d'estatge, i també la mateixa fixació tipològica d'un model d'edifici. Hi ha un bon grapat de condicionants econòmics, històrics i geogràfics que han produït una diversitat i superposició de models. Açò mateix fa la qüestió molt complexa i el tema no queda prou esclari-

rit. Per altra banda, hi manca —l'autor ho adverteix— una anàlisi comparada amb altres arquitectures possiblement paral·leles o originàries d'aquesta. En som conscient que açò fuig, de bon tros, a les possibilitats d'un treball curt i de primera mà com aquest. En tot d'açò, s'hi troba tota una explicació molt aclaridora del conreu del camp i dels edificis existents ara i tal vegada per poc temps. Ja ho diu l'autor amb un deix de romanticisme:

«la bella, sòlida y relativamente confortable casa rural menorquina es ya casi una reliquia del pasado que debería respetarse no sólo por su estética sino también como exponente de una particular y en cierto modo «prodigiosa» acción humana».

L'edició en castellà, duu un bon grapat de fotografies, gràfics i dibuixos que donen una documentació apreciable.

* L'ESGLÉSIA QUE * NAVEGA A MALLORCA

Escriuen: Pere LLABRÉS i Ramon BALLESTER

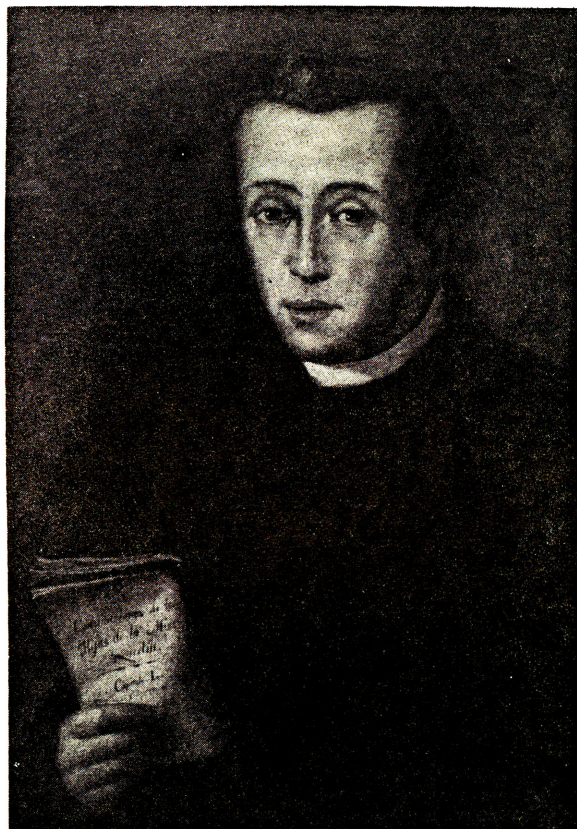
Primer Centenari de Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina, Fundador de les Franciscanes, Filles de la Misericòrdia

A la nostra història del segle passat —que encara espera investigadors que l'escriguin— s'haurà de subretxar el paper decisiu de la nostra Església. Aquesta, en molts aspectes, assolí una vitalitat i una encarnació en el nostre poble que ningú pot ignorar. Una de les manifestacions de la seva vida pol·lent fou, sens dubte, la fundació d'unes congregacions religioses, de vida activa, al servei del nostre poble.

Que a cada poble de Mallorca, fins en els més menuts, hi trobem un convent de «monges blaves», o «negres», o agustines, trinitàries o dels Sagrats Cors, ens és un signe de vitalitat religiosa, ben característica de la nostra Església.

Dia 11 d'agost d'enguany les nostres «monges blaves» celebren el centenari de la mort del seu fundador, un capellà de Ciutat, hereu de rica família, que tenia casa pagesa a Pina, d'on li vingué la idea de dedicar les millors energies del seu servei sacerdotal a la gent desatesa de la nostra pagesia. Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina i Gallard havia nascut a la Ciutat de Mallorca dia 3 de novembre de 1814 i fundà, a Pina, la Congregació diocesana de Filles de la misericòrdia, terciàries franciscanes, dia 14 de setembre de 1856, la qual rebé l'aprovació de la Santa Seu l'any 1871.

G. M. Ribas de Pina i Gallard (1814 - 1873), fundador de les franciscanes, Filles de la Misericòrdia. (Foto: R. Serra)

Nota: En el passat número de juny en aquesta secció aparagué una carta (*La dona i la problemàtica social*) sense signar a causa d'una errada. N'era autora Maria-Dolors Cortey. Li pregam disculpes.

Electrofil

AILLANTS - CONDUCTORS - TERMoeLECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

La configuració espiritual i les finalitats de l'activitat de la Congregació queden prou explicitades a les Constitucions que li donà el seu Fundador. En tots els seus escrits i en el seu ministeri sacerdotal, D. Gabriel Marià va demostrar sempre un profund esperit evangèlic, que es traslluïa en la seva actitud franciscana d'humilitat i pobresa, d'opció radicalment cristiana pels més pobres, d'un amor —no tan sols de frases i paraules, sinó d'obres i de realitats— pels germans desemparats o sofrents. Aquest carisma és el que el Fundador volgué transmetre a les nostres religioses franciscanes.

L'ensenyança del Catecisme, de llegir, escriure i fer comptes als infants, el servei als malalts i l'atenció a les esglésies parroquials són els tres fïns principals de la Congregació. Però aquesta dedicació es fa amb una predilecció: per als pobles més petits, per la gent més pobre, amb humilitat i sense renou, sense esperar-ne res, de franc; volent imitar només l'exemple de Jesús «que per evangelitzar els humils preferia les poblacions petites a les grans i cercava sempre la misèria més gran per remeiar-la» (Cap. I de les Constitucions).

L'ensenyança dels nins i el servei als malalts, juntament amb la vinculació a la Parròquia rural, han sigut tasques que han fet viure a les «monges blaves» la vida del nostre poble i de la nostra Església. I aquí, i pertot arreu on s'han estès, molts han vist en les nostres monges uns autèntics signes de l'Evangeli. Ho va entreveure el seu Fundador quan va escriure al cap. 22 de les Constitucions la frase de Sant Lluç 10, 9: «Curau els malalts i digau-los: El Regne de Déu és a prop de vosaltres».

Tota la vida religiosa ha de ser una predicació vivent de l'Evangeli, una vivència dels seus valors més profunds, un signe clar del Regne de Déu que esperam i que ja es fa present ara per l'amor als altres, per l'estimació de la pobresa, de la pau, de la germanor. A la Mallorca dels nostres padrins i fins ara, podem dir que l'esperit de les nostres monges ho ha estat, ben viva, una predicació de l'Evangeli. Una antiga oració, de les primitives que va escriure el Fundador, escampa la bona olor de la senzillesa evangèlica que caracteritza les franciscanes: **Oració per sa Congregació.** ¡O señor! que digúereu que habitau en mitx dels qui estan congregats en vostro nom, dignauvos habitar, amb sa vostra gracia, en mitx de aquesta sa vostra congregació, pues totas, en nom vostro, mos som reunidas per mes amarvos y servirvos. Concediunos, Señor, a todas sas jermanas, que la componem, esperit de humildat, de pobresa, de paciència, de caridat, de mortificació i de oració... Daumos habilidat per enseñar ets ignorants, per servir ets malalts, per edificar a tothom...

Voldria remarcar aquí la importància que té per a la història de la nostra Església i de la nostra llengua, el manual d'oracions que publicà Mn. Gabriel per a les seves monges: un avanç de les modernes traduccions litúrgiques que ara tenim.

I en un altre aspecte, cal subretxar també l'interés que el Fundador demostrà sempre perquè es servís la més estricta pobresa en les comunitats, limitant fins i tot l'acceptació d'almoines per no «acaramullar més rendes de les que convé i derivar-se d'aquí grans mals per a la Congregació» (Constitucions, cap. XXX).

El darrer Concili ha parlat de la renovació dels Instituts religiosos en aquesta triple direcció: retorn constant a les fonts de tota vida cristiana, i a la primitiva inspiració de l'Institut, i l'adaptació a les condicions del temps, que ha canviat.

Partint del carisma fundacional de la Congregació, les nostres monges s'han de veure, en els nostres dies, més encoratjades a viure l'Evangeli en aquest retorn a les fonts que s'està imposant l'Església del nostre temps i, per altra banda, són cridades a renovar-se de cara al món actual, cercant aquells pobres i marginats de la nostra societat, que necessiten ara i aquí l'exercitació cristiana de les obres de misericòrdia.

Pel seu carisma fundacional, per la seva trajectòria no desmentida durant més de cent anys, les religioses franciscanes de Mallorca han conservat la seva vinculació plena a l'Església local —aquí, a Menorca i onsevilla que s'han establert; no han duit una activitat paral·lela i desencarnada de la diòcesi on vivien—; i han mantingut el seu estil d'humilitat, de pobresa, de compromís amb els més pobres, defugint temptacions —que sempre n'hi ha hagut entre religiosos— de convertir-se en «Madres de colegios bien»...

Aquest centenari les pot ajudar, encara més, a retornar a les fonts de l'Evangeli —tan predicat d'obra i de paraula pel seu Fundador— i a les fonts del carisma primigeni de la Congregació. L'adaptació, per altra banda, s'imposa. Adaptació no sols d'hàbits externs, sinó d'actituds: enfront d'un món on hi ha pobres que esperen l'Evangeli, on ha de resplendir la gratuïtat de l'amor de Déu en el despreniment i la pobresa del religiós.

Les noves comunitats, un nou tipus d'Església, que necessàriament ha de sorgir si no volem perdre el tren de la història i volem aportar la salvació de Crist al món, necessiten el testimoni, l'impenta coratjosa, la força de la vida religiosa. Les nostres monges mallorquines, plenament integrades en la comunitat cristiana local, amb la nostra Església, en el nostre poble, poden aportar molt amb el seu esperit de servei als més pobres, en la tasca eclesial d'educació de la fe (catequesi), en l'animació evangèlica de la vida cristiana. Crec que la nostra Església, i totes les Esglésies locals que les han acollit amb els braços oberts, han d'esperar amb confiança que continuï el testimoni renovat de les nostres monges.

La renovació segons l'Evangeli, a l'estil de sant Francesc d'Assís el pobret, predicat per un sacerdot mallorquí de casa rica, que féu la seva opció pels pobres del nostre poble, serà la millor celebració que les «monges blaves» podran fer del centenari de Mn. Gabriel Marià Ribas i la millor contribució a aquesta Església de Mallorca, que sempre les ha estimades

com un testimoni autòcton de la vivència de la fe en Jesucrist.

P. Llabrés

Entrada del Bisbe Teodor

El diumenge 17 de juny el Bisbe Teodor Ubeda va prendre possessió de la Diòcesi en una Concelebració a la Seu. L'acompanyaren els Bisbes de Menorca i Eivissa i auxiliars de València. Va presidir i rebre el jurament l'Arquebisbe Metropolità Lhiguera. L'assistència de sacerdots, religioses i feels fou molt nombrosa així com la representació de les diverses autoritats.

«Vida Nueva» ha notat com a la mateixa hora, a Cuenca, l'entrada del Bisbe Guerra Campos, cospava tota l'atenció del mitjans de comunicació nacionals.

El nostre Bisbe, jove d'anys i sobretot d'esperit, a l'homilia, va manifestar davant el càrrec, els seus sentiments de pau i alegria; gairebé cap temor o mirades cap enrera. Va indicar com el seu servei seria sobretot realitzat amb amor autèntic, amb ganes de veritat i claretat, des de la senzillesa, amb naturalitat. Mostrà la seva confiança en l'Esperit que guia dins la problemàtica dels temps nous; el desig d'una convivència fraterna, complementant-nos com a membres de Crist, ajuntant iniciatives i forces; fidelitat a l'Evangeli per tal que la renovació de la Diòcesi sia genuïna.

Si donam un cop d'ull a la seva actuació dins el període d'Administrador, on les limitacions del càrrec no ofegaren el seu dinamisme i iniciatives, cal esperar un futur ben prometedor.

I, tornant a la Litúrgia, crec que haguessin estades justes almanco unes paraules seves en la nostra llengua, així com una major inclusió de cants en vernacle per a la participació del poble.

R. Ballester

Benedicció d'una tenda

Reproduïm l'oració que es digué quan es beneí una tenda de sabates i altres objectes de vestir, el mes de Juny, a Ciutat. Ens ha paregut que el seu estil evangèlic bé mereixia un lloc a les cròniques de la nostra Església.

«Senyor, vós que creàreu totes les coses i véreu que eren bones per després encarregar als homes l'obra de la vostra creació, vulgueu mirar amb complença aquesta botiga, plena de productes del nostre treball.

Feis que sien bons i no defraudin els seus compradors, i que aquests trobin sempre una acollida cordial.

Que la justícia social, i més encara l'amor frater, siguin sempre la preocupació principal dels seus amos.

Sobretot, Senyor, feis que ens preocupem per damunt tot de vestir-nos de l'home nou i les nostres passes s'encaminin a dur la pau pertot arreu.

I perquè tot això sia una hermosa realitat, enviaiu-nos la vostra benedicció».

R. Ballester

MANUEL VILANOVA FIOL

FILLS DE A. FABREGUES
(Papers especials)

Vascongada de Sobres y Bolsas, S. A.

Articles de Papereria
(Rollos teletipo, calculadora, precintos, etc.)

C/. Gumersindo, 85 - 87 - Tel. 25 11 31

PALMA DE MALLORCA

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

SUBSCRIVIU-VOS A LA REVISTA "LLUC"

VOS OFERIM ARTICLES
SOBRE SOCIOLOGIA, ART,
LITERATURA, CINEMA,
URBANISME, ETNOLOGIA,
PEDAGOGIA, HISTÒRIA,
MÚSICA, TURISME...
I ALTRES ASPECTES DE
LES ILLES

SEMPRE A CURA DEL
MILLORS INVESTIGADORS

FEIS-NOS ARRIBAR
LA VOSTRA SUBSCRIPCIÓ

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

AHORRE TIEMPO Y DINERO CON *Black & Decker*

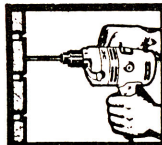
"HAGALO USTED MISMO"

CON LA TALADRADORA D500 Y SUS
ACCESORIOS PODRA EFECTUAR
INFINIDAD DE TRABAJOS FACILMENTE
(CORTAR, SERRAR, AGUJEREAR,
PULIR, ABRILLANTAR, ETC.)

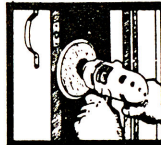

D 500
~~1995 PTS.~~

AHORA
1400 PTS.

TALADRAR

PULIR

SERRAR

GUITART

Black & Decker
DEMOSTRACION
Y VENTAS

FERRETERIA GRIMALT BLANCH

c/ Sindicato, 122-126
c/ Aragón, 19-21
Pza. Navegación, 9 y Cerdà, 2
PALMA DE MALLORCA

Bar Restaurant Ca S'AMITGER

Vos hi serviran uns bons plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

BANCA MARCH

Capital desemborsat Ptes. 600.000 000' -
Reserves 1.297.494 000' -
Regularització Llei 76/1961 205.319.464' -

CASA CENTRAL I DOMICILI SOCIAL:
PALMA DE MALLORCA
Carrer de Sant Miquel, 17-19 - Tel. 22.48.05
Apartat de Correus núm. 672
Telex 68.611

Sucursal a Barcelona:
C. Caspe, 17 - Tel. 2.22.06.10
Apartat de Correus 1971
Telex 54.439

Altres 33 Sucursals i Agències Urbanes a les
Balears i a Barcelona

Realitza tota classe d'operacions de
BANCA BORSA CANVI

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

POLISSES PER SENTIR-SE SEGURS

Vostè les necessita pel seu
negoci, casa, vehicle... i també
per la seva pròpia vida.

Demani informació sense
compromís a qualsevol de
les nostres oficines i agents.

MARE NOSTRUM
vol estar al seu servei.

DIRECCIÓ GENERAL:
Via Roma, 45 - Tel. 2128 00
PALMA DE MALLORCA